

PRIVREDA

četvrtak, 7. oktobar 2010.

SPECIJALNI DODATAK POVODOM IZVEŠTAJA APR O POSLOVANJU PRIVREDE U 2009.

Danas

Foto: Folnet

Dva koraka napred dva koraka nazad

Srpska privreda napravila je za poslednje četiri godine dva koraka napred, a zatim i dva koraka nazad. Posle uspešne 2006. i 2007. kada su kompanije u proseku poslovale sa dobitkom, usledile su krize 2008. i 2009. Pre dve godine minus srpske privrede iznosio je 43,5 milijardi dinara, ali je prošle i više nego dupliran. Gubitak privrednih društava naše zemlje povećan je 120 odsto na 95,7 milijardi dinara, pokazao je izveštaj o poslovanju privrede u 2009. koji je napravila Agencija za privredne registre na osnovu analize gotovo 97.000 finansijskih izveštaja koji su podneti toj instituciji.

Pokazalo se da je neto dobitak zabeležilo nešto više od 51.000 privrednih društava (oko 3.800 manje nego u 2008) koja su zaradila oko 278 milijardi dinara, ali je gubitak više od 31.000 firmi bio daleko veći (373 milijarde). Ono što je problematično jeste da je kumulirani gubitak srpske privrede skočio na čak 1.607 milijardi dinara.

Još problematičnije zvuči podatak da je učešće sektora nerazmenljivih dobara dodatno povećano u bruto domaćem proizvodu. Kompanije koje posluju u tom sektoru predstavljaju čak tri četvrtine ukupnog broja preduzeća u našoj zemlji. Što je još lošije, razmenljivi sektori su u 2009. godini poslovali sa gubitkom. Takva slika ne može da ohrabri imajući u vidu planove kreatora srpske ekonomske politike da u strategiju razvoja do 2020. kao ključni potez uvrste okretanje rastu uz pomoć izvoza. Situacija trenutno igra protiv njih, a za neki bitniji preokret biće neophodna znatna ulaganja i godine. Ipak, takva ulaganja moraće da dođu spolja jer su unutrašnji investicioni kapaciti

teti skromni. Pogotovo je teško za one koji bi da se samostalno otisnu u proizvođačke vode da pokrenu biznis, makar i mali. Mašine su skupe, krediti su skupi i ko nema sopstvenog novca, za sada može manje-više da sanjari da će biti sam svoj gazda osim ako se ne izbori za sredstva iz nekog od skromnih državnih podsticajnih programa.

Na svetsku ekonomsku krizu može da se svali veliki deo krivice za slabe rezultate srpske privrede u prethodne dve godine. Dramatično slabljenje dinara i visoka izloženost kreditima u stranoj valuti, kombinacija su koja je uništila bilanse kompanija. Spas je potražen u dva najprak-

Firme su u 2009. povećale zaduženost za 16,3 odsto u odnosu na 2008. godinu na 2.339 milijardi dinara. Međutim, ono što je svakako problem jeste njihovo okretanje kratkoročnim pozajmicama. Krediti uzeti za brzo gašenje požara, verovatno i sa manje promišljanja koliko opasnost to nosi, rasli su brže od dugoročnih pa su se u prošloj godini gotovo izjednačili. Povrh toga, iz finansijskih izveštaja se vidi da taj novac nije iskorišćen efikasno, jer je prinos bio manji od kamate koju su plaćali i pokazuje se da će za vraćanje kratkoročnih pozajmica preduzeća morati ponovo da se zadužuju, a to posledično vodi daljem nagomilavanju obaveza i generisa-

nja preduzeća imala višestruki rast gubitaka koji su iznosili 27,1 milijardu dinara. Mala preduzeća čine 95 odsto ukupnog broja privrednih društava, ali zapošljavaju oko 100.000 ljudi manje od velikih. Ipak, ukoliko je interes da se postigne ono što odavno važi u većini zemalja Evropske unije da su upravo mala preduzeća tzv. pokretači razvoja, onda je jasno na koga bi kreatori ekonomske politike trebalo da obrate pažnju. Ta preduzeća danas su došla u situaciju da su u nemilosti velikih. Od njih ne mogu da naplate isporučenu robu, moraju da prihvate sve njihove uslove, a moraju da vraćaju i svoje kredite. Država je propustila da im u tom domenu pomogne, ne novcem naravno, već disciplinovanjem velikih. Bez toga, ishod je jasan - propast.

Na kraju, pitanje je i da li podaci koje su dostavile kompanije daju pravu sliku o stanju srpske privrede. Revizori ne kriju da su u brojnim situacijama pod pritiskom vlasnika preduzeća da malo ulepšaju cifre kako bi se od „babe napravila devojka“ pred odlazak u banku ili kod poslovnog partnera. Da li iz toga može da se zaključi da je stanje još lošije? Da se ne lažemo.

Situacija u 2010. takođe ne ohrabruje iako su naznake takve da će ukupan rezultat ipak biti bolji nego u prošloj. Međutim, ne može se reći da je primetno brzo povlačenje poteza koji će omogućiti snažan rast. Takozvana giljotina nepotrebnih propisa nikako da se razmahne. Investitori se privlače dotacijama za svako otvoreno radno mesto, a ne lakšim procedurama i dobrom infrastrukturom. Kriza je bila dobra škola, ali da li su lekcije naučene? ■

Ne može se reći da je primetno brzo povlačenje poteza koji će omogućiti snažan rast. Takozvana giljotina nepotrebnih propisa nikako da se razmahne. Investitori se privlače dotacijama za svako otvoreno radno mesto, a ne lakšim procedurama i dobrom infrastrukturom. Kriza je bila dobra škola, ali da li su lekcije naučene?

tičnija izlaza - otpuštanju radnika i novom zaduživanju radi vraćanja starih dugova.

Prema podacima iz finansijskih izveštaja, u 2009. bilo je zaposleno 1.058.539 radnika što je za 65.497 radnika manje u odnosu na prethodnu godinu (1.124.036). Kada se tome doda posebno istaknuta specifičnost srpske privrede da u više od četvrtine privrednih društava nije bilo zaposlenih, lako se može uočiti na koje sve načine su se privrednici „snalazili“.

nju rasta nelikvidnosti, navodi se u analizi. Šta iza toga sledi, o tome niko ne želi ni da razmišlja.

A kome bi trebalo pomoći? To se možda najbolje vidi iz podataka o uspehu preduzeća u zavisnosti od njihove veličine. Velika preduzeća su u 2009. godini iskazala negativan neto finansijski rezultat u iznosu od 74,5 milijardi dinara što je više od dve trećine ukupnih gubitaka privrede. Mala preduzeća zaradila su 5,9 milijardi dinara (pad od 83 odsto u odnosu na 2008), dok su sred-

1	TELEKOM SRBIJA	15.548.716
2	APA	3.956.429
3	JP PTT SAOBRAĆAJA	3.843.677
4	HEMOFARM	3.504.632
5	SINTELON	2.917.663
6	TELENOR	2.663.285
7	LAFARGE BFC	2.630.821
8	TIGART TYRES	2.440.094
9	DELTA REAL ESTATE	2.256.349
10	DIN FABRIKA DUVANA	2.142.777
11	DELTA CITY 67	2.082.615
12	TARKETT	2.078.727
13	TCK KOSJERIĆ	1.822.937
14	DELTA MAXI	1.820.857
15	JP AERODROM NIKOLA TESLA	1.705.619
16	COCA-COLA HBC	1.666.356
17	IM MATUJEVIĆ	1.419.724
18	TETRA PAK PRODUCTION	1.370.641
19	YUGOROSGAZ	1.315.169
20	BLOK 67 ASSOCIATES	1.312.974
21	HOLCIM	1.279.851
22	HENKEL MERIMA	1.196.760
23	C MARKET	1.191.613
24	MERCATOR-S	1.157.538
25	HYPO ALPE-ADRIA-RENT	1.157.007
26	NELT CO	1.136.186
27	NAPRED	1.118.099
28	RODIĆ M&B INVEST	1.110.561
29	BUDAPEST-ENERGY TRADING	1.058.926
30	RUDNAP GROUP	1.024.255
31	PEŠTAN	990.001
32	JP SRBIJA GAS	946.791
33	IMLEK	867.815
34	DRENIK ND	815.041
35	HEMPRO SID - u stečaju	799.334
36	GRADSKA ČISTOČA	798.338
37	AUTORITAS INVESTMENT	762.559
38	MESSER TECHNOGAS	741.095
39	JKP BEOGRAD-PUT	737.876
40	PEKABETA	731.363
41	EUROPARK	730.626
42	SHEER KORPORACIJA	729.928
43	PINK INTERNATIONAL COMPANY	728.090
44	JUGOIMPORT-SDPR	726.493
45	NECTAR	715.765
46	EUROLION	710.489
47	GALENIKA	674.374
48	ŠTARK	635.383
49	DIRECT MEDIA	619.679
50	RUBIN	611.369
51	GALENIKA-FITOFARMACIJA	602.973
52	SWISSLION	581.370
53	SUNOKO	578.924
54	VELETABAK	577.948
55	BALL PAKOVANJA EVROPA	557.855
56	AD ELEKTROPORCELAN - u restr.	554.072
57	ŠEĆERANA CRVENKA	548.159
58	A 1 S	535.631
59	FRESENIUS MEDICAL CARE	533.830
60	SAGA	531.825
61	ADIDAS SERBIA	524.995
62	PTP DIS	523.973
63	BEOHEMIJA	520.895
64	GEN - I	513.759
65	JEDINSTVO	508.058
66	BEIERSDORF	507.632
67	FERTIL	490.449
68	SOJA PROTEIN	488.229
69	ENERGOPROJEKT HOLDING	469.137
70	TIG	469.116
71	GRAND PROM	461.125
72	DIJAMANT	458.610
73	JP ZU	457.917
74	HEMOFARM	444.420
75	LILLY DROGERIE	429.005
76	JP EMS	419.614
77	FARMAKOM M.B.	419.116
78	FARMAKOM FABRIKA AKUMULATORA	417.103
79	UPD STARI GRAD	411.883
80	FARMAKOM - ZIACA LOZNICA	404.806
81	TDR	401.578
82	AGROMARKET	399.487
83	GORENJE	399.367
84	CENTROPROIZVOD	398.047
85	FRIKOM	384.224
86	ALFA-PLAM	380.795
87	VINO ZUPA	376.440
88	GEBI	367.511
89	UNIVER EXPORT	359.006
90	MARBO PRODUCT	357.266
91	RINGIER	357.253
92	PLANIMA FARMS	355.333
93	BOROVICA-TRANSPORT	353.078
94	MONTPROJEKT	347.463
95	CHEMICAL AGROSAVA	346.669
96	PARKING SERVIS	342.812
97	KODAR INŽENJERING	341.521
98	PHARMASWISS	338.959
99	BEOHEMIJA-INHEM	334.682
100	KBC SECURITIES	327.167

Zvonko Obradović, direktor Agencije za privredne registre

Dostigli smo evropski kvalitet rada

Period od druge polovine 2009. godine do danas predstavlja najdinamičniji period od nastanka Agencije za privredne registre. U septembru 2009. godine, Agencija je vodila tri osnovna registra (privredne subjekte, zalogu i lizing), a danas vodi ukupno 11 registra (domaća i strana udruženja, turizam, stečajne mase, javna glasila, komore, regionalni razvoj, finansijski izveštaji i bonitet). Do kraja 2010. godine uspostaviće se zakonski okvir za formiranje novih registara u kojima će se voditi podaci koji se odnose na javne ustanove, sportska udruženja, fondacije, zadužbine, sudske zabrane. Zaokruživanjem ovog celovitog sistema u Agenciji ćemo voditi oko 20 statusnih registara gotovo svih pravnih lica u Srbiji čime će biti uspostavljen sistem državnog integrisanog registra. Svake godine se registruje nešto više od 10.000 novih privrednih društava i oko 40.000 preduzetnika. U periodu krize bilo je nešto manje novoosnovanih privrednih subjekata, ali preteranog odstupanja od uobičajenog nivoa nema - kaže Zvonko Obradović, direktor Agencije za privredne registre.

● **Koliko je ove godine stiglo izveštaja i da li su privrednici počeli da koriste elektronske servise APR-a?**

- Ove godine je prvi put objedinjen prijem finansijskih izveštaja u Agenciji. Prethodnih

● **Uvođenjem elektronskih usluga APR uštedeo više miliona evra**

● **Ove godine pristiglo 155.000 finansijskih izveštaja**

● **Privatni sektor brže reagovao na krizu od države**

godina, privredni subjekti i pravna lica podnosili su ih na adrese Narodne banke Srbije i APR-a. Brojčani pokazatelji su prilično impresivni. U 2010. godini primljeno je oko 155.000 finansijskih izveštaja pravnih lica, od čega je blizu 105.000 ili 67 odsto primljeno u elektronskom obliku. Ovako primljene izveštaje APR je primala bez naplate naknade. Trend unapređenja i proširenja elektronskih usluga u Agenciji tek sada će dobiti svoj puni zamah. Elektronski servisi su značajno efikasniji i jeftiniji po korisnike usluga, a uštede koje se postižu na ovaj način su oko tri miliona evra na godišnjem nivou. Podsetići samo da je prema podacima Vladine Jedinice za sveobuhvatnu reformu propisa uvođenjem sistema jednog šaltera u procesu registracije privrednih subjekata postignuta ušteda za privredu od 1,3 miliona evra. Sa druge strane, princip jednog šaltera u procesu registracije primenili smo i na registraciju udruženja građana gde se, takođe, prilikom registracije dodeljuje PIB, što dodatno doprinosi značajnim uštedama po građane, u novcu i vremenu. Rezultat ovih unapređenja je napredak Srbije za 35 pozicija na rang-listi Doing bu-

● **Kakav je standard rada APR-a u Srbiji i vaših kolega u Evropskoj uniji?**

- APR ima veoma visok međunarodni rejting potvrđen u stručnim krugovima i podlozan međunarodnim kriterijumima merenja kroz broj procedura, rokove i troškove procedura. U ovom domenu, Srbija je danas u malom krugu evropskih država koje su primenile sistem jednog šaltera i gde se pri pokretanju biznisa prilikom prve procedure koja se pokreće u roku od 48 časova obezbeđuju i registracija firme, ali i PIB, prijava u PIO fondu i fondu zdravstvenog osiguranja. Naša svakodnevna praksa ukazuje na to da smo ispunili cilj da u toku jedne radne nedelje možete na jednom mestu obaviti sve neophodne procedure, otvoriti račun i krenuti sa radom vaše firme u punom kapacitetu. ● **Agencija je imala veliko povećanje nadležnosti, ali ono nije praćeno kadrovskim rastom. Kako to komentarišete?**

U Agenciji ćemo voditi oko 20 statusnih registara gotovo svih pravnih lica u Srbiji čime će biti uspostavljen sistem državnog integrisanog registra

- Ono što pomalo iznenađuje naše kolege u međunarodnim asocijacijama je pre svega okolnost da smo za manje od godinu dana uspeali da pokrenemo osam novih registara za šta se u zemljama EU utroši neuporedivo više vremena. Naravno, naš sistem nije do kraja dovršen i ove moramo biti iskreni do kraja. Biće nam potrebne godine da prilagodimo našu softversku arhitekturu ovolikom broju različitih sistema koje vodimo. Sa druge strane, broj zaposlenih u Agenciji nije uporediv sa brojem zaposlenih u registrima drugih država. Registar Velike Britanije zapošljava 1.150 lica, a pri tom registruju samo DOO firme, švedski registar broji oko 520 zaposlenih, norveški oko 480, holandski 680, Italija ima blizu 800 zaposlenih. Pri tom se mora naglasiti da u ovim državama uveliko funkcioniše elektronska registracija. Time je naš podvig još veći. APR sa oko 350 danas angažovanih ljudi zamenjuje više od 1.500 ljudi koji su ranije obavljali postupke registracije u trgovinskim sudovima, lokalnim samoupravama, bivšem SDK, organizacionim jedinicama MUP-a (udruženja), Ministarstvu spolnih poslova, NBS i drugim. Važno je napomenuti da se broj zaposlenih nije menjao već više od četiri godine i da imamo razumeva-

malnu grešku koju smo morali da ispravimo. To najbolje govori o kvalitetu našeg rada. Ovu, 2010. godinu, proživljavamo kao veoma tešku s obzirom na to da smo u prvih šest meseci imali 466.000 predmeta i do kraja godine imaćemo verovatno i ceo milion predmeta u obradi. Sistem i ljudski resursi veoma su opterećeni i strateški je važno da se izborimo sa svim izazovima koji su pred nama, ali mi smo u svojoj strukturi postavljeni tako da osim uspeha ne postoje nikakve druge opcije. Posebno zato što su efekti našeg rada jako vidljivi i donose višestruke koristi po društvo i državu. ● **Agencija ima isključivo sopstvene prihode i ne zavisi od budžeta. Sa kakvim finansijskim rezultatima ste završili prethodnu godinu?**

- APR ne živi od administra-

tivnih taksi, već naplaćuje naknadu za usluge od korisnika. Visina naknada, sem neznatnih korekcija, nije menjana od osnivanja Agencije, a tome ima već punih pet godina. Uprkos tome, unutrašnjim uštedama, pre svega na zaradama, uspeali smo u prethodne tri godine da u budžet uplatimo blizu 30 miliona dinara. Na ovaj pozitivni rezultat posebno smo ponosni. Svakog dana raspoložemo novcem vrlo ra-

APR će ove godine obraditi
1.000.000
predmeta

cionalno svesni okolnosti da direktno zavisimo od korisnika naših usluga i njihovog zadovoljstva, istovremeno vodeći računa o proporcionalnom odnosu ulaganja u zarade i razvoj servisa Agencije. Dokle god budemo imali ovu ravnotežu bićemo na sigurnom terenu. Takođe je važno naglasiti da Agencija nastoji da održava i unapređuje postojeće tehničke kapacitete. Veliku podršku imali smo i od Vlade Južne Koreje koja nas je preko svojih kompanija kao što je Samsung donirala u proleće dve godine sa 3,2 miliona dolara u opremi i softveru.

● **Rekli ste da se manje preduzeća osniva tokom krize. Da li ove godine imamo indikatore poboljšanja ili je ista situacija kao i 2009?**

- U prvih šest meseci ove godine osnovana su 5.544 privred-

na društva, što je oko jedan odsto manje nego prošle godine. S druge strane, bilo je oko 2,4 odsto manje brisanih društava. U svim ovim brojčanim pokazateljima mora se naglasiti da bi brojke bile vrlo negativne da nije bilo aktivnosti ministra ekonomije zahvaljujući kojoj je putem dodele start-up kredita oko 9.000 privrednih subjekata formirano u protekle dve godine. Ovi podaci su od esencijalnog značaja za Srbiju. Ovde naglašavam da je od 330.000 privrednih subjekata više od 50 odsto njih locirano u Beogradu i Novom Sadu. Mora se nastaviti sa otklanjanjem ove regionalne neravnoteže u Srbiji i siguran sam da će ministar Dinkić nastaviti sa ovim projektom od nacionalnog značaja.

● **Koliko je privatni sektor brže reagovao na krizu od javnog?**

- Kao i u svakoj državi, značajno brže. Praćenjem baze podataka još oktobra 2008. uočili smo da privrednici masovno reaguju na krizu tako što bi više celina jedne kompanije bilo pripajano ili bi „bolesni“ delovi kompanija bili izdvajani iz drugih zdravih celina. Mada se mora naglasiti da je naša vlada u odnosu na region relativno brzo reagovala kombinovanom primenom antikriznih mera. Uloga države, uostalom, najpre mora biti u tome da ukloni prepreke i stvori povoljan privredni ambijent. Primer na koji želim da ukazem jeste konačno usvajanje novih propisa iz oblasti stečaja. Već sada možemo konstatovati da će se u buduću značajno efikasnije reagovati. Privredni subjekat koji je u blokadi nekoliko godina ne treba ni da postoji, a procedure stečaja moraju biti efikasnije. Ostaje nam i dalje otvoreni problem okolnost da privatni sektor koji čini 99 posto firmi u registru nije adekvatno zastupljen u segmentu ukupnih prihoda u privredi zemlje. Naime, i dalje javni sektor odnosno 100 najvećih privrednih društava u zemlji predstavljaju 40 odsto ukupne neto dobiti privrede, ali i više od 50 odsto ukupnog gubitka. Ako ove podatke uporedimo sa finansijskim statusom naših preduzetnika, uočimo da oni čine jedini segment naše ekonomije koji nema gubitaka. Logika i usmerenje ka kome bi donosioci ekonomskih i političkih odluka trebalo da teže u budućnosti ovde je više nego jasna. ■

1	NIS	37.636.111
2	U.S. STEEL SERBIA	14.675.889
3	VIP MOBILE	11.881.973
4	HIP-PETROHEMIJA - u restr.	9.510.667
5	ZASTAVA AUTOMOBILI - u restr.	9.078.152
6	KOMPANIJA AGROŽIV	6.304.650
7	JP ŽELEZNICE SRBUE	6.210.566
8	PREDUZEĆE KLUZ DP - u likvidaciji	4.152.556
9	RTB BOR GRUPA RBB	2.740.194
10	EPS - JP TE KOSOVO	2.560.271
11	IDEA	2.490.589
12	ED JUGOISTOK	2.487.280
13	JP PEU RESAVICA - u restr.	2.163.234
14	LUKOIL-BEOPETROL	2.034.774
15	KOLUBARA METAL	1.825.346
16	AMBALAŽNO STAKLO	1.778.094
17	HIP-AZOTARA - u restr.	1.755.356
18	SBB BEOGRAD	1.730.480
19	VELEFARM	1.730.157
20	NESTLÉ ICE CREAM	1.713.772
21	BRITISH AMERICAN TOBACCO	1.703.853
22	TENT	1.701.015
23	RTB BOR Topionica i rafinacija bakra	1.651.518
24	JP PUTEVI SRBIJE	1.578.366
25	METANOLSKO-SIRČETNI KOMPLEKS	1.526.818
26	FUTURA PLUS - u stečaju	1.515.149
27	PKB KORPORACIJA	1.490.544
28	ALMIR EXPORT-IMPORT	1.488.435
29	ATB SEVER	1.482.923
30	SWISS INTERMEDICAL	1.462.648
31	GSP PO	1.428.025
32	RTB BOR GRUPA RBM	1.327.703
33	ROBNE KUĆE BEOGRAD	1.303.864
34	ED CENTAR	1.196.280
35	ENERGETIKA - u restr.	1.165.373
36	MERCURY INTERNATIONAL	1.091.073
37	EKO SERBIA AD	1.034.321
38	UJEDINJENE SRPSKE PIVARE	1.030.665
39	YUMCO	1.009.701
40	HOLDING KABLOVI JAGODINA - u restr	981.691
41	TAKOVO AGRAR	953.650
42	TRAYAL KORPORACIJA	947.491
43	JUGOSKANDIC - u stečaju	940.583
44	ZORKA-OBOJENA METALURGIJA - u restr.	934.443
45	BD AGRO	923.820
46	ZASTAVA KAMIONI - u restr.	918.077
47	O ZONE	915.084
48	PORSCHE MOBILITY	905.777
49	JAT AIRWAYS	864.123
50	JKP BEOGRADSKJE ELEKTRANE	835.236
51	ZASTAVA ORUŽJE	822.564
52	ORCHESTRA FASHION GROUP	816.281
53	EDB	816.078
54	IKARBUS	796.233
55	BIP	768.272
56	14 OKTOBAR - u restr.	732.759
57	TP ATAKO	719.543
58	IM ZLATIBOR - u stečaju	713.958
59	RODIĆ M&B TRGOVINA	709.878
60	PZP NIS	707.526
61	ZORKA MINERALNA ĐUBRIVA - u restr.	697.095
62	NIBENS KORPORACIJA	696.918
63	FOX TELEVIZIJA	691.018
64	CA IMMO SAVA CITY	673.557
65	ELEKTROVOJVODINA	664.659
66	UŠĆE SHOPPING CENTER	661.933
67	GRUPA ZASTAVA VOZILA - u restr.	654.736
68	PRVA ISKRA-BAZNA HEMJA	652.722
69	NICEFOODS	632.645
70	LOLA SISTEM AD - u restr.	617.694
71	KOMPANIJA GENERALEXPORT - u restr.	615.817
72	GP PARTIZANSKI PUT	612.202
73	GRAND CASINO	607.291
74	ŠAMOT FABRIKA ARANDELOVAC - u restr.	607.021
75	VETFARM	605.298
76	INTER-MOST - u stečaju	603.011
77	AUTOSA OBRACAJ	602.198
78	21. MAJ-FABRIKA AUTOMOTORA	597.108
79	PEVEC	596.605
80	DP PIROTEX - u likvidaciji	592.637
81	TV AVALA	589.483
82	KONCERN SWISSLION-TAKOVO	585.525
83	BIOWINE	577.094
84	JTI	564.807
85	METALFER STEEL MILL	560.221
86	FRESH & CO	557.391
87	AD JAGODINSKA PIVARA	545.991
88	DSO TOBACCO	539.638
89	FINAM SKIN	537.601
90	K&K ELECTRONICS	537.360
91	CENTROCOOP - u stečaju	531.370
92	EUROLUXPETROL-ELP	525.441
93	VIP COMPANY	524.131
94	UNIVERZAL-TPM	523.937
95	UŠĆE TOWER I	522.612
96	UJEDINJENE SRPSKE PIVARE ZAJEČARSKO	509.937
97	STARBEV AP	509.506
98	CENTROTEXTIL AD	497.178
99	TF KABLE FKZ	495.367
100	ALPE ADRIA HOTELI	493.727

1	NIS	118.275.185
2	JP EPS	100.444.882
3	TELEKOM SRBIJA	86.037.503
4	DELTA MAXI	65.601.483
5	TENT	57.170.858
6	JP SRBIJA GAS	53.099.998
7	US STEEL SERBIA	46.812.057
8	MERCATOR-S	41.349.512
9	ELEKTROVOJ/ODINA	37.308.851
10	YUGOROSGAZ	34.379.287
11	RB KOLUBARA	34.177.014
12	IDEA	34.111.461
13	EDB	33.269.546
14	LUKOIL-BEOPETROL	32.694.298
15	TELENOR	31.545.496
16	ELEKTROSRIJA	31.054.584
17	JP PUTEVI SRBIJE	30.113.242
18	OMV SRBIJA	26.824.742
19	JP ŽELEZNICE SRBIJE	25.365.377
20	VICTORIA LOGISTIC	23.487.700
21	C MARKET	21.971.435
22	METRO CASH & CARRY	20.290.287
23	HEMOFARM	20.024.657
24	NELT CO.	18.621.753
25	ED JUGOISTOK	18.497.522
26	TE-KO KOSTOLAC	18.015.471
27	DIN FABRIKA DUVANA	18.009.855
28	PTT SAOBRAĆAJA SRBIJA	17.875.141
29	VELETABAK	16.562.226
30	IMLEK	16.446.578
31	SOJA PROTEIN	16.441.135
32	ENERGY FINANCING TEAM	16.230.217
33	JKP BEOGRADSKJE ELEKTRANE	16.213.242
34	COCA-COLA HBC - SRBIJA	15.636.492
35	VELEFARM-VFB	15.576.664
36	PTP DIS	14.915.883
37	TIGAR TYRES	14.831.066
38	APA	14.825.832
39	MPC HOLDING MERCATA	14.605.835
40	HIP-PETROHEMIJA - u restr.	14.078.266
41	DELTA AGRAR	13.881.399
42	GRAND PROM	13.464.424
43	TETRA PAK PRODUCTION	13.312.465
44	INVEJ	13.018.633
45	RUDNAP GROUP	12.020.895
46	JAT AIRWAYS	11.959.653
47	DELTA DMD	11.836.099
48	EKO SERBIA	11.390.231
49	ED CENTAR	11.318.499
50	JP EMS	11.088.157
51	DIREKTNJA TRGOVINA	11.080.925
52	JUGOIMPORT-SDPR	10.997.680
53	KNEZ PETROL	10.855.811
54	JUGOHEMIJA-FARMACIJA	10.767.505
55	FIAT AUTOMOBILI SRBIJA	10.713.078
56	SUNOKO	10.659.608
57	HENKEL MERIMA	10.521.071
58	MK COMMERCE	10.495.809
59	VICTORIAOIL	10.492.134
60	PHOENIX PHARMA	10.385.716
61	IM MATJUEVIĆ	10.280.064
62	INTERKOMERC	10.245.010
63	UNIVEREXPORT	10.125.957
64	SWISSLION GROUP	10.053.643
65	UNIHEMKOM	10.002.547
66	CT COMPUTERS	9.953.964
67	GALENIKA	9.567.931
68	DIJAMANT	9.461.629
69	TELEKOM DIRECT	9.248.699
70	BEOHEMIJA	9.208.780
71	GSP PO	9.056.274
72	RTB BOR GRUPA-RTB BOR	8.988.239
73	CPI	8.850.367
74	JT INT.	8.686.236
75	RTB BOR - GRUPA TOPIONICA	8.675.357
76	STAMPA SISTEM	8.425.871
77	HE DERDAP	8.385.126
78	TARKETT	8.216.668
79	BALL KOPAVANJA EVROPA	8.191.939
80	GEN - I	8.118.251
81	LAFARGE BFC	8.068.347
82	INTERMOL	8.067.860
83	FARMALOGIST	8.052.827
84	VIP MOBILE	8.035.717
85	SP LASTA	7.789.349
86	FERTIL	7.728.559
87	ENERGOPROJEKT-VISOKOGRADNJA	7.627.101
88	LANUS	7.530.556
89	FUTURA PLUS D.O.O. - u stečaju	7.484.446
90	PHARMASWISS	7.427.941
91	K&K ELECTRONICS	7.415.074
92	FIKOM	7.278.135
93	KONCERN FARMAKOM M.B.	7.262.524
94	CARLSBERG SRBIJA	7.060.015
95	JKP BEOGRADSKI VODOVOD	7.012.697
96	DELVEL - PRO	6.915.037
97	VICTORIA GROUP	6.900.414
98	SBB	6.879.862
99	ŠEĆERANA CRVENKA	6.813.642
100	GORENJE	6.778.657

Sektor razmenljivih dobara gubi bitku sa sektorom nerazmenljivih što nije

Put u suprotnom

Privreda Srbije u protekloj godini kretala se u suprotnom smeru od onog koji je Vlada Srbije zacrtala kao neophodan za brži razvoj zemlje. Umesto da se unapređuje izvoz razvojem onog dela privrede koji se bavi razmenljivim dobrima (poput poljoprivrede, prerađivačke industrije ili snabdevanja strujom), u Srbiji su ponovo dominirali nerazmenljivi sektori, čiji se proizvodi i usluge ne daju izvesti (poput saobraćaja, bankarstva, trgovine i građevinarstva). Ovakva privredna neravnoteža, osim što ne pomaže popravljaju spolnotrgovinskog bilansa zemlje, u uslovima niske domaće tražnje, pada direktnih stranih investicija i kreditnih aktivnosti, neminovno se negativno odražava na privredni rast. Stručnjaci, međutim, naglašavaju da ovakav razvoj u prošloj godini uopšte nije bio neočekivan i da predstavlja samo nastavak trenda iz ranijih godina te da su za realizaciju načelne opredeljenosti države ka modelu rasta zasnovanom na izvozu izostale neophodne reforme.

Prema podacima Agencije za privredne registre, čak tri četvrtine preduzeća u Srbiji posluje u sektoru nerazmenljivih dobara,

zapošljavajući polovinu radnika. Ovaj sektor donosi čak 61,7 odsto ukupnih prihoda srpske privrede, ali i 60,4 odsto ukupnih rashoda. Taj deo privrede prošle godine je zabeležio kumulirane gubitke u visini 41,3 odsto ukupnih kumuliranih gubitaka cele privrede, što znači da sektor razmenljivih dobara ima još veće učešće u ukupnim gubicima, od 58,7 odsto. Kumulirani gubici su doprineli i smanjenju sopstvenog kapitala, tako da je kod razmenljivih sektora stopa izgubljenog kapitala bila čak 36,1 odsto, što je više od proseka privrede od 31,6 odsto, dok su nerazmenljivi sektori opet imali bolji rezultat sa stopom izgubljenog kapitala od 26,9 procenata.

Razmenljivi sektori, koji bi trebalo da budu motor srpske privrede, u 2009. su poslovali

industriji. Sektor vađenja rude i kamena je imao čak tri puta veći negativan finansijski rezultat u odnosu na 2008. godinu, dok je prerađivačka industrija iz godine pozitivnog poslovanja, u 2009. prešla u gubitašku kategoriju, čineći

Sektor nerazmenljivih dobara donosi čak 61,7 odsto ukupnih prihoda srpske privrede

čak 40,2 odsto ukupnog gubitka srpske privrede. Saradnik Ekonomskog instituta Ivan Nikolić ističe da je rast sektora nerazmenljivih

Čak tri četvrtine preduzeća posluje u sektoru nerazmenljivih dobara. Razmenljivi sektori, koji bi trebalo da budu motor srpske privrede, u 2009. poslovali su sa gubitkom

sa gubitkom, pri čemu je najlošiji rezultat zabeležen kod rudarstva i u prerađivačkoj

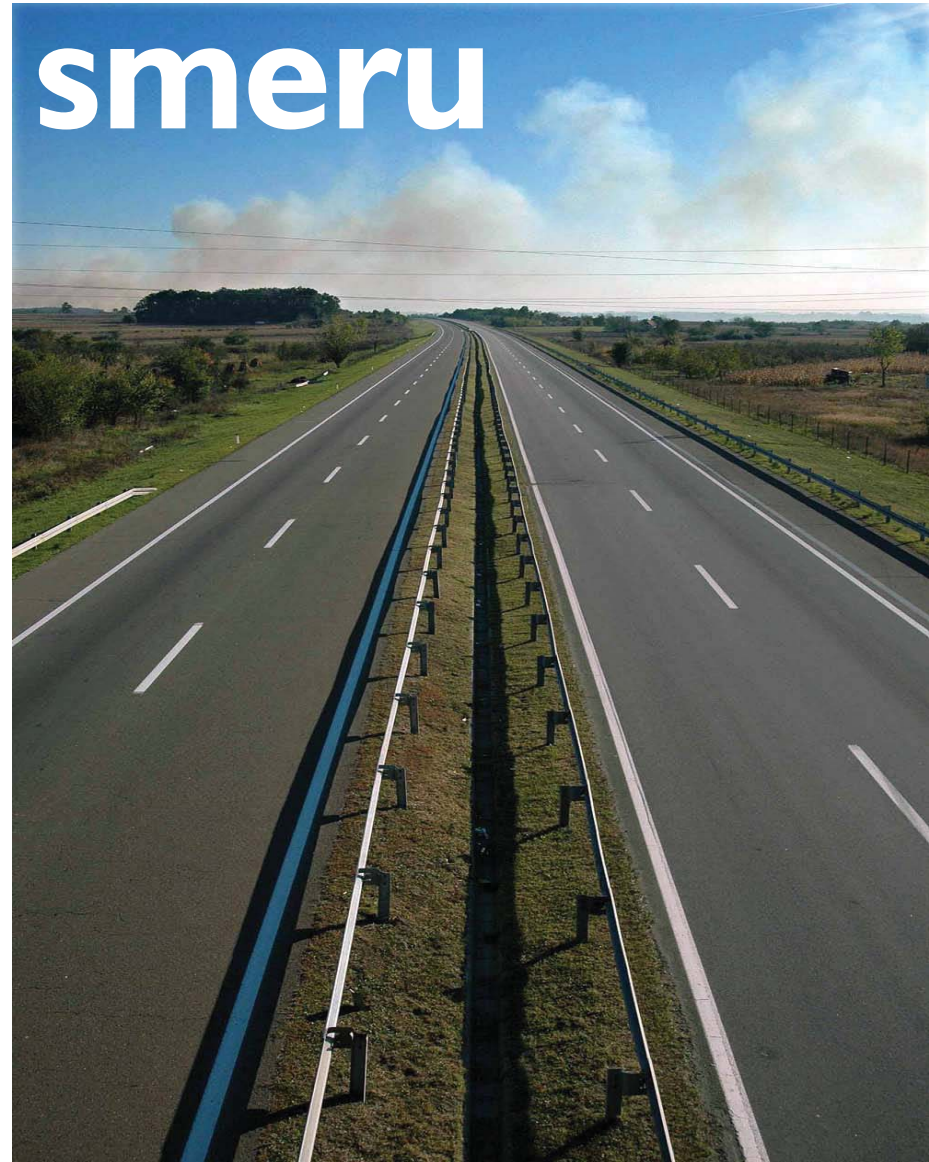
dobara u 2009. godini samo nastavak trenda iz prethodnog perioda te da to nije bilo

neočekivano, uprkos činjenici da je Srbiji potrebno upravo obratno.

- Mene je čak iznenadio relativno solidan rezultat privrede u prošloj godini, koji je posledica fantastičnih ušteda preduzeća iz privatnog sektora. Tokom prošle godine, privatne firme su ostvarile zaista maksimalne uštede gde god su mogle što je dovelo i do velikog broja otpuštanja radnika, tako da se sada došlo do nivoa na kojem dalje uštede nisu moguće. To znači da će ove godine firme morati da podižu cene, odnosno da povećavaju prihode kako bi zabeležile pozitivan rezultat - ističe Nikolić.

Prema njegovim rečima, ako Srbija želi izvozni rast, kao što je deklarirani cilj Vlade, ona će morati da podstiče razvoj razmenljivih sektora, za šta će biti potreban čitav set reformi koje se sada ne sprovede. Nikolić smatra da se ove godine ipak može očekivati nešto bolji rezultat razmenljivih sektora, naročito kod izvozničkih firmi, koje će zbog pada dinara prikazati bolje rezultate izražene u domaćoj valuti. Međutim, i pored toga, nije realno očekivati da bi razmenljivi sektori mogli da premaše sektor usluga, u kojima dominiraju finansijske delatnosti sa bankama na čelu i segment saobraćaja, odnosno telekomunikacija, što

u skladu sa idejom Vlade o privrednom razvoju baziranom na izvozu

su, kako podseća Nikolić, zapravo oblasti na kojima Srbija bazira pretpostavku o privrednom rastu od 1,5 odsto u ovoj godini.

Ekonomista Miroslav Zdravković smatra da je logično što je sektor

nerazmenljivih dobara zabeležio rast u Srbiji tokom prošle godine, zato što je isti trend zabeležen i u većini drugih zemalja. - Tokom 2009. godine svuda u svetu je pao udeo sektora razmenljivih dobara u

bruto domaćem proizvodu. Evropska unija je zabeležila pad industrijske proizvodnje za 10 odsto, pa ne bi trebalo da čudi što taj pad u Srbiji iznosi 13 procenata. Međutim, nije dobro to što sada kada svet ulazi u period oporavka, Srbija

Nikolić:
Ako Srbija želi izvozni rast, moraće da podstiče razvoj razmenljivih sektora, za šta će biti potreban čitav set reformi koje se sada ne sprovede

Zdravković:
Kada svet ulazi u period oporavka, Srbija stoji na dnu lestvice

stoji na dnu lestvice. Prema stopi oporavka mi vrlo loše stojimo, i to ne zato što smo blizu Grčke ili Italije, već zato što imamo velike dugove koje ne možemo da finansiramo. Mnogo bi bolje bilo da imamo barem prosečan oporavak. Dok druge zemlje regiona napreduju, Srbija i Hrvatska koče oporavak Balkana, prevashodno zbog visokih dugova - kaže Zdravković.

Prema njegovim rečima, podaci iz drugog kvartala ove godine pokazuju da se na rang listi 95 država sveta, Srbija nalazi na 71. mestu po rastu izvoza i na 79. po rastu uvoza. U periodu od aprila do juna ove godine, Srbija je povećala svoj izvoz za samo 15,1 odsto, a uvoz za 5,6, što, kako ističe ovaj ekonomista, pokazuje da kasnimo u izlasku iz krize. ■

1	JP EPS	373.124.745
2	JP ŽELEZNICE SRBIJE	227.419.739
3	TELEKOM SRBIJA	210.694.114
4	JP PUTEVI SRBIJE	173.564.729
5	NIS	144.051.315
6	HE DERDAP	123.871.224
7	TENT	107.138.910
8	JP PTT SAOBRAĆAJA SRBIJA	98.728.713
9	RB KOLUBARA	88.154.204
10	JKP BEOGRADSKI VODOVOD I KANALIZACIJA	83.334.482
11	VIP MOBILE	65.768.296
12	JP EMS BEOGRAD	63.940.039
13	TE-KO KOSTOLAC	61.079.678
14	SRBIJASUME	61.015.830
15	DELTA MAXI	57.346.438
16	ELEKTROVOJ/ODINA	55.874.613
17	JP SRBIJAGAS	54.283.972
18	ELEKTROSRIJA	51.311.857
19	DRINSKO-LIMSKE HE	50.633.279
20	TELENOR	47.800.377
21	EDB	43.994.473
22	MERCATOR-S	40.801.197
23	U.S. STEEL SERBIA	40.168.550
24	HEMOFARM AD	39.052.003
25	ZASTAVA AUTOMOBILI - u restr.	37.865.077
26	ROBNE KUĆE BEOGRAD	37.419.597
27	VODE VOJVODINE	36.787.770
28	DELTA REAL ESTATE	35.814.899
29	FIAT AUTOMOBILI SRBIJA	34.442.104
30	INVEJ	31.351.405
31	ED JUGOISTOK	29.909.292
32	RTB BOR GRUPA-RTB BOR	29.214.362
33	GALENIKA	27.136.909
34	SOLAR HOLDING	26.643.531
35	JKP BEOGRADSKJE ELEKTRANE	25.804.093
36	HIP-PETROHEMIJA - u restr.	25.032.303
37	HYPO ALPE-ADRIA-RENT	24.935.817
38	IDEA	22.868.017
39	JUGOIMPORT-SDPR	21.202.537
40	SOJA PROTEIN	20.372.696
41	LUKOIL-BEOPETROL	20.370.617
42	RTB BOR GRUPA RBB	20.317.270
43	DIN FABRIKA DUVANA NIŠ	19.966.053
44	TARKETT	19.340.034
45	KOMPANIJA GENERALEXPORT - u restr.	19.115.764
46	SBB	19.008.514
47	DELTA AGRAR	18.949.726
48	SIMPO	18.430.196
49	KOMPANIJA INTERNATIONAL CG - u restr	18.267.272
50	HIP-AZOTARA - u restr.	18.024.538
51	C MARKET	17.927.771
52	ED CENTAR	17.780.428
53	BLOK 67 ASSOCIATES	17.285.757
54	EPS - JP TE KOSOVO SA PO	17.222.828
55	VERANO-MOTORS	17.147.487
56	JP SRBIJA VODE	17.025.358
57	STARBEV AP	16.917.406
58	VELEFARM-VFB	16.790.030
59	VELEFARM	16.608.955
60	UŠĆE SHOPPING CENTER	16.567.165
61	IMLEK	16.324.432
62	JP AERODROM NIKOLA TESLA	15.859.085
63	DIJAMANT	15.504.068
64	NBGP PROPERTIES	15.463.244
65	PKB KORPORACIJA	15.388.680
66	SUNOKO	14.971.068
67	APA	14.863.642
68	VICTORIA LOGISTIC	14.703.552
69	JAT AIRWAYS	14.242.626
70	JUGOSKANDIC - u stečaju	13.589.522
71	GSP PO	13.578.302
72	GRUPA ZASTAVA VOZILA - u restr.	13.535.943
73	TRAYAL KORPORACIJA	13.525.592
74	IRVA	13.213.852
75	OMV SRBIJA	12.859.417
76	VICTORIA GROUP	12.665.629
77	JP MATROZ AD - u stečaju	12.278.523
78	NACIONALNI PARK ŠAR PLANINA	12.218.168
79	FARMAKOM M.B.	12.194.772
80	DELTA SPORT	12.185.020
81	RTB BOR TOPIONICA I RAFINACIJA BAKRA	12.181.003
82	ENERGOPROJEKT HOLDING	12.108.355
83	TIGAR TYRES	12.079.600
84	RTB BOR GRUPA RBM	12.055.485
85	KOMPANIJA AGROZIV	12.039.375
86	KL BEOGRAD	11.874.635
87	GRAND PROM	11.848.414
88	JP PEU RESAVICA - u restr.	11.413.305
89	MK GROUP	11.324.748
90	VICTORIAOIL	11.142.921
91	UNICREDIT RENT	11.033.399
92	DELTA CITY 67	10.648.166
93	PINK INTERNATIONAL COMPANY	10.534.031
94	METRO CASH & CARRY	10.532.042
95	PIONIR	10.442.845
96	BRITISH AMERICAN TOBACCO	10.403.917
97	SINTELON	10.314.316
98	KRONOSPAN SRB	10.263.468
99	LAFARGE BFC	10.165.428
100	LIVNICA KIKINDA	10.139.602

Svaka četvrta firma

Srbija je u 2010. ušla sa 65.497 radnika manje nego u 2009. a trend rasta nezaposlenosti nastavlja se i u ovoj godini i tražeće sasvim sigurno još neko vreme jer je privredna klima ozbiljno ugrožena nedostatkom investicija, a ovakva kakva je trenutno pogoduje jedino otvaranju „virtuelnih“ preduzeća, onima u kojima uopšte nema zaposlenih. Takvih firmi je prošle godine, prema podacima APR-a, bilo 22.862, što bi u prevodu značilo da svako četvrtu preduzeće u Srbiji nema nijednog zaposlenog.

- Statistika zna da bude šarenolika i da ne znači mnogo, ali zadnjih godina u Srbiji se otvaraju firme bez zaposlenih, njihov poslovanja su sumnjiva, a stepen korupcije je veliki. Samo u procesu javnih nabavki država je izgubila milione evra koji bi pokrili veliki deo budžetskog deficita - kaže Dragoljub Rajić iz Unije poslodavaca Srbije.

On napominje da se često dešava da firme upadaju u dugove, da vlasnici ne mogu da se reše tih problema i da onda odlučuju da otvore novu firmu. Firme se gomilaju, kao i dugovi, porezi se ne plaćaju i na kraju država je na gubitku. U takvoj nezdravoj atmosferi u kojoj više od 19.000 privrednih društava ima samo jednog, a više od 27.000 najviše pet zaposlenih malo je prostora za nova radna mesta. Situacija je najteža u malim i srednjim preduzećima, a najveći broj otpuštenih tokom prošle godine bio je zaposlen u nekom od njih. Rajić kaže da je to logično jer MSP čine gotovo 99 odsto svih privrednih društava. „Zbog loših uslova poslovanja mala i srednja preduzeća, koja bi trebalo da budu okosnica privrede i da pune i do 80 odsto budžeta, kako je to u razvijenim zemljama na Zapadu, kod nas pune tek negde oko 50 odsto kase. Još uvek smo tržište je-

tine radne snage i ne bi me iznedaio da za dve-tri godine dodemo u situaciju u kojoj je sada Grčka“, ističe Rajić. Pravi znak da se privreda oporavlja je realni porast broja zaposlenih, a to se još neko vreme, napominje Rajić, neće desiti. Broj otvorenih firmi nije dobar pokazatelj oporavka,

ali da bismo mogli da se pohvalimo nekim dobrim rezultatima i to je nešto na čemu će morati ozbiljno da se radi. „Da bismo bili srednje razvijena zemlja, poput Češke, moramo do 2015. da se potrudimo da imamo 10.000 više otvorenih preduzeća svake godine, a mi smo prošle bili u minusu od

Građevincima bilo najteže

Oko tri četvrtine privrednih društava je prošle godine poslovalo u nerazmenljivim sektorima i zapošljavalo oko polovine ukupnog broja radnika (1.058.539). Najviše njih bavilo se trgovinom, prerađivačkom industrijom i nekretninama, dok je više od trećine zaposlenih radilo upravo u trgovini i prerađivačkoj industriji, kao i u sektoru saobraćaja. Najteža situacija bila je u građevinskom sektoru, koji je tokom 2009. ostao bez oko 8.000 radnika.

Bolji od Hrvatske

Ako se uporedi sa Hrvatskom, Srbija je u nešto boljoj situaciji jer firme bez zaposlenih u toj zemlji čine čak 50,7 odsto ukupnog broja preduzeća. U Hrvatskoj je 2009. broj privrednih društava porastao na 140.284, ali je nešto više od polovine onih koje nemaju nijednog zaposlenog (škok sa 46,1 odsto).

nema zaposlene

2.000 preduzeća“, naglašava Rajić. Pokušaji Vlade da različitim merama ublaže efekte krize, smatra on, nisu u velikoj meri urodili plodom i smanjili nezaposlenost.

- Subvencionisani krediti samo su donekle pomogli privredi, međutim, njih sada više gotovo da nema i izgleda kao da je sve bilo kupovina vremena. Mislim da će ove godine biti još više nezaposlenih. Investicija nema, oni koji imaju novac biraju gde će da posluju, a izabraće ona mesta gde nemaju problema sa birokratijom, tamo gde im je lakše - napominje Rajić. Ni stimulacija

1	JP EPS	275.276.127
2	JP ŽELEZNICE SRBJE	141.612.771
3	HE ĐERDAP	114.136.740
4	TELEKOM SRBUA	113.169.325
5	JP PTT SAOBRAĆAJA SRBUA	89.073.167
6	JP PUTEVI SRBJE	84.196.000
7	JKP BEOGRADSKI VODOVOD I KANALIZACIJA	80.486.924
8	TENT	76.688.243
9	SRBUJAŠUME	59.052.783
10	RB KOLUBARA	51.666.201
11	DRINSKO-LIMSKE HE	45.655.959
12	JP EMS	45.383.261
13	ELEKTROVOJVODINA	44.664.793
14	TELENOR	42.022.385
15	TE-KO KOSTOLAC	39.540.714
16	ELEKTROSRIJIA	38.479.612
17	EDB BEOGRAD	35.349.719
18	VOĐEVOJVODINE	34.839.339
19	NIS	32.283.167
20	FIAT AUTOMOBILI SRBUA	28.989.653
21	SOLAR HOLDING	26.643.524
22	MERCATOR-S	21.479.490
23	HEMOPARM	20.813.819
24	GALENIKA	18.398.829
25	JVP SRBUJA VODE	15.967.134
26	ED JUGOISTOK	15.114.749
27	DELTA REAL ESTATE	14.985.833
28	KOMPANIJA INT. CG - u restr.	14.396.864
29	JP AERODROM NIKOLA TESLA	13.535.625
30	TARKETT	12.852.036
31	DELTA MAXI	12.726.976
32	NACIONALNI PARK ŠAR PLANINA	12.192.490
33	DIN FABRIKA DUVANA NIS	12.019.609
34	ED CENTAR	10.740.220
35	JP SRBUJA GAS	10.472.929
36	GSP PO	10.435.050
37	SINTELON	10.271.942
38	SOJAPROTEIN	9.340.871
39	IMLEK	9.337.327
40	GRADSKJE PIJACE	9.306.534
41	JP VOJVODINA ŠUME	8.650.032
42	RTB BOR GRUPA-RTB BOR	8.403.406
43	RODIĆ M&B HOLDING	8.376.237
44	MESSER TEHNOGAS	8.264.840
45	NACIONALNI PARK TARA	8.004.921
46	VALY	7.969.133
47	KL BEOGRAD	7.943.449
48	APA	7.895.429
49	JAVNO PREDUZEĆE ZA SKLONIŠTA	7.814.412
50	KONCERN SWISSLIION-TAKOVO	7.669.169
51	GRAND PROM	7.604.973
52	HENKEL MERIMA	7.430.763
53	DELTA AGRAR	7.163.512
54	PKB KORPORACIJA	7.028.196
55	COCA-COLA HBC	6.900.553
56	METRO CASH & CARRY	6.778.620
57	TIGAR TYRES	6.777.586
58	LIVNICA KIKINDA AI	6.766.979
59	SIMPO	6.683.647
60	DIJAMANT	6.620.949
61	NELT CO.	6.356.648
62	ENERGOWIND	6.337.930
63	NCA INVESTMENT GROUP	6.293.596
64	ENERGOPROJEKT HOLDING	6.274.195
65	LAFARGE BFC	6.206.933
66	IM MATIJEVIĆ	6.127.373
67	C MARKET	5.985.830
68	SFS PARAČIN	5.943.247
69	ROBNE KUĆE BEOGRAD	5.912.588
70	AOFI	5.907.096
71	VICTORIA GROUP AD	5.887.980
72	KOLUBARA	5.771.550
73	VODOVOD I KANALIZACIJA	5.520.602
74	HOLCIM (SRBUJA)	5.477.035
75	DP PIK ZEMUN - u restr.	5.445.454
76	HEMOPARM	5.430.833
77	MERKUR-INTERNATIONAL	5.410.461
78	METANOLSKO-SIRČETNI KOMPLEKS	5.372.419
79	JKP BEOGRADSKJE ELEKTRANE	5.302.716
80	VODOVOD	5.280.689
81	RUBIN	5.236.774
82	BEKO - u stečajju	5.154.906
83	INVEJ	5.138.977
84	PROGRES	5.021.074
85	AMASIS	4.958.973
86	TCK	4.800.647
87	SUNOKO	4.737.561
88	NECTAR	4.723.705
89	JP SKJALIŠTA SRBJE	4.698.664
90	CARNEX	4.685.061
91	PEKABETA	4.652.334
92	VALJAONICA BAKRA SEVOJNO	4.606.846
93	IRVA	4.599.400
94	HIP-AZOTARA PANČEVO - u restr	4.588.789
95	YUGOROSGAZ	4.564.295
96	PANONSKETE-TO	4.488.435
97	FRIKOM	4.466.662
98	DELTA CITY 67	4.445.613
99	PIK-BEČEJ AD	4.440.347
100	NACIONALNI PARK ĐERDAP	4.324.397

Boško Vidaković, generalni sekretar Komore ovlašćenih revizora Srbije

Domaće firme još ne shvataju značaj revizije

Revizorske kuće u Srbiji izložene su pritiscima vlasnika preduzeća kojima ne odgovara revizorski izveštaj u kome ne bi bilo izraženo pozitivno mišljenje o njihovim finansijskim izveštajima. Međutim, revizori uspevaju da odole tim pritiscima i da svoj posao rade kvalitetno u skladu sa međunarodnim standardima revizije. Najveći broj vlasnika preduzeća u Srbiji i dalje ne shvata značaj revizije i korist koju ona može da donese, što predstavlja i najveći problem u razvoju ove delatnosti u našoj zemlji - kaže Boško Vidaković, generalni sekretar Komore ovlašćenih revizora Srbije.

● **Koliko je visok standard sa-
stavljanja finansijskih izve-
štaja u Srbiji?**

- Generalno, dosta visok. Prema informacijama koje dobijamo od kolega iz zemalja koje su poslednje ušle u Evropsku uniju, njihovi problemi su isti kao i naši. Ne postoji ogroman jaz. Standard finansijskog izveštavanja u Srbiji je solidan, tako da se investitori u dobroj meri

moгу osloniti na izveštaje koje objavljuju preduzeća na ovom tržištu. Naravno, to je prosek, a svako pravno lice mora se gledati pojedinačno. Mnogo se pričalo o brojnim preduzećima u privatizaciji koja su zatvorena, ali se pokazalo da je njihovo finansijsko izveštavanje bilo

dobro. Moguće je da preduzeće loše radi, ali da u izveštaju to i prikaže, odnosno obelodani.

● **Postoji li razlika u kvalitetu izveštavanja između malih i velikih preduzeća ili između lokalnih kompanija i kompanija koje su došle iz inostranstva?**

- Međunarodne kompanije svoje izveštaje rade u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima, dok se s druge strane, kod domaćih kompanija javljaju veći ili manji problemi u zavisnosti od toga da li je kompanija velika ili mala, kojom se vrstom poslovanja bavi i koliko znanje poseduju njeni radnici. Ali generalno posmatrano, na nivou Srbije, kvalitet je dosta dobar.

● **Koliki je interes vlasnika firmi za kvalitetnu reviziju?**

- To je suštinski problem. Na jednoj strani imamo velike međunarodne kompanije koje tačno znaju šta je revizija i čemu služi, zatim imamo manje strane investitore i na kraju kao treću stranu imamo domaće vlasnike kod kojih ima najviše problema, naročito ako su u pitanju jednočlana ili dvočlana društva. Kod njih još uvek nema svesti o tome čemu služi revizija. Velika većina njih ne može da shvati da će se njihovo preduzeće širiti i da oni više neće moći sve da kontrolišu i isprate. Vremenom, vlasnici počnu da se bave opštim menadžmentom i više ne znaju šta im rade direktori sektora. Kako će biti sigurni da je dobit koju im uprava predstavlja zapravo tačna? Da li njihovi direktori prave neke kriminalne radnje ili jednostavno loše posluju, pa to kriju kroz finansijske izveštaje? Nije svaki vlasnik preduzeća ekonomista i često takve stvari ne može sam da primeti, a u tome mu može pomoći upravo kvalitetna revizija.

● **Koliko se u praksi često događa da je kvalitetna revizija zapravo konfliktna interesima vlasnika, koji želi da uz pozitivan finansijski izveštaj dobije, recimo, bolje uslove kredita, što neće moći ako revizor pronađe da rezultati firme nisu onakvi kakvi su prikazani u izveštaju? Koliko su revizori izloženi takvoj vrsti pritiska?**

- Naravno, to se dešava i revizori trpe ogroman pritisak. Ali ogroman pritisak je svuda u svetu, tako da to nije specifi-

Velika većina vlasnika ne može da shvati da će se njihovo preduzeće širiti i da oni više neće moći sve da kontrolišu i isprate

Sankcije

● **Da li ste do sada sankcionisali nekog od članova Komore zbog neprofesionalnog rada?**

- Nismo državni organ i nemamo represivne mere, tako da zapravo sankcionišemo kroz obuku i edukaciju. Međutim, ako u nekom preduzeću vidimo da je došlo do kršenja zakona, mi ćemo u skladu sa regulativom to preneti Ministarstvu finansija i drugim organima.

Foto: Stefana Savić

poseduju. Od toga zavisi i cena, ali i to koja će revizorska kuća biti ponuđač. Naravno da će „velika četvor-ka“ ići na velike međunarodne kompanije i na čitave industrijske blokove, na farmaceutsku industriju, na građevinsku, na duvansku. Takođe, de fakto postoji potreba za revizijom i za drugim

● **U Srbiji i dalje nisu uskladeni međunarodni računovodstveni standardi i naš zakon. Kako to komentarišete?**

- To jeste problem, ali to je problem tehničke prirode, ali nije karakterističan samo za Srbiju. Ne mogu da kažem da

poseduju. Od toga zavisi i cena, ali i to koja će revizorska kuća biti ponuđač. Naravno da će „velika četvor-ka“ ići na velike međunarodne kompanije i na čitave industrijske blokove, na farmaceutsku industriju, na građevinsku, na duvansku. Takođe, de fakto postoji potreba za revizijom i za drugim

Komora i Ministarstvo finansija, država ili preduzeća za reviziju snose odgovornost za to. To je problem tranzicije, SFRJ, nerazumevanja i tako

57,5
prosečan broj osvojenih bodova na revizorskom ispitu, od mogućih 100

Nema viška

● **Da li je problem što Srbija ima previše preduzeća za reviziju? Koliko su male revizorske kuće voljne i koliko mogu uopšte da ulažu u edukaciju svojih kadrova?**

- Imamo 42 preduzeća. Mislim da nije ključan broj preduzeća, već više broj ovlašćenih revizora, kojih u Srbiji trenutno ima 150. Ako govorimo o malim preduzećima, moj utisak je da velika većina hoće da napreduje i da menja stvari. Mislim da ovo nije veliki broj za Srbiju, jer će sa napretkom privrede biti i više posla za revizore, kao i za razne vrste konsultantskih usluga koje oni nude. U periodu od početka 2007. do kraja 2009. broj ovlašćenih revizora je povećan tri puta, a broj preduzeća je povećan za 46 odsto. Male revizorske kuće moraću da ulažu u ljude i edukaciju ili će nestati sa tržišta.

mo na to mi im objašnjavam kako bi trebalo da se radi, a planiram da posle šest meseci počnemo da idemo u kontrolu da proverimo šta je urađeno kako se greške ne bi ponavljale.

dalje. Ali, s druge strane, danas u Srbiji može da se nađe sva adekvatna literatura, na srpskom, na engleskom, „hrvatskom“ ili „bosanskom“ jeziku, tako onaj ko želi da nauči, može.

● **Ali bi sva dokumentacija trebalo da postoji na srpskom.**

- Slažem se, ali ne možete svu tu problematiku svaliti na državu. To nije zadatak države. Ona mora da traži od nekoga da joj proda tu literaturu i mora da bude spremna da to i plati, ali onda nastaju mnogi problemi, i to se sve odugovlači.

● **Koje su glavne aktivnosti Komore na edukaciji kadrova?**

- U Komori ovlašćenih revizora polažu se ispiti za sticanje profesionalnih zvanja, organizuje se odgovarajuća kontinuirana edukacija za postojeće i buduće ovlašćene revizore, vode se registri članova i vršimo kontrolu kvaliteta rada revizorskih kuća. Komora pokušava da pravi spoj između malih, srednjih i velikih revizorskih kuća upravo na edukativnim skupovima, na koje dolaze svi, tako da se tu vrši najveća razmena informacija.

● **Koji prosečan broj bodova kandidati postizu na ispitu za zvanje ovlašćenog revizora?**

- Kod nas postoji samo ocena položio ili nije položio i prolaznost na ispitu kreće se oko 50 odsto, što nije naročito pohvalno, ali to može da bude i posledica dugogodišnje nemogućnosti da se polaže ispit, tako da je sada velika navala. Da biste položili ispit, morate da osvojite bar 60 poena od mogućih 100 i oko polovine kandidata koji izadu na ispit postignu bar tih 60 poena. Prosečna ocena svih kandidata koji izadu na ispit, dakle i onih koji su položili i onih koji nisu iznosi 57,5. To znači da u proseku kandidati nisu položili. Inače, interesantno je da je uglavnom potrebno oko godinu dana da se položi ispit za ovlašćenog revizora. Ovlašćeni revizori jednom u dve godine moraju da obнове licencu dokazivanjem da su prisustvovali programima kontinuirane edukacije koje organizuje Komora. ■

1	JP ŽELEZNICE SRBJE	116.323.496
2	NIS	55.836.391
3	JP EPS	47.543.294
4	TENT	40.846.704
5	ZASTAVA AUTOMOBILI	37.144.293
6	VIP MOBILE	30.131.000
7	TE-KO KOSTOLAC	28.096.707
8	EPS - JP TE KOSOVO SA PO	19.280.773
9	HE ĐERDAP KLADOVO	19.255.616
10	JP PUTEVI SRBJE	17.860.098
11	HIP-PETROHEMIJA - u restr.	17.624.442
12	JAT AIRWAYS	16.501.066
13	RTB BOR GRUPA RBB	16.253.358
14	U.S. STEEL SERBIA	16.096.724
15	JP PEU RESAVICA - u restr.	13.562.611
16	PANONSKETE-TO	13.292.953
17	MOBTEL- PTT	13.267.124
18	JUGOSKANDIC - u stečajju	13.186.231
19	GSP PO	12.829.800
20	RB KOLUBARA	12.490.917
21	MAGNOHROM	12.126.542
22	RTB BOR GRUPA RBM	12.118.619
23	ED JUGOISTOK	12.048.397
24	EPS -JPPK KOSOVO SA PO OBILIĆ	11.405.646
25	JP MATROZ - u stečajju	11.353.077
26	KOMPANIJA AGROŽIV	11.099.556
27	JKP BEOGRADSKI VODOVOD I KANALIZACIJA	10.559.715
28	LOLA SISTEM - u restr.	10.428.670
29	ELEKTROVOJVODINA	9.330.777
30	21. MAJ - FABRIKA AUTOMOTORA	7.431.892
31	KOMPANIJA GENERALEXPOT DP - u restr.	7.304.810
32	JKP BEOGRADSKJE ELEKTRANE	6.986.552
33	IHP PRAHOVO-ĐUBRIVA	6.708.702
34	BRITISH AMERICAN TOBACCO	6.344.930
35	EDB BEOGRAD	6.260.096
36	PRVA ISKRA-BAZNA HEMUJA	6.222.970
37	FRESH & CO	6.196.572
38	HOLDING KABLOVI - u restr.	6.051.419
39	IMT AD - u restr.	5.970.338
40	C MARKET	5.791.929
41	DRINSKO-LIMSKE HE	5.621.753
42	NOVKABEL	5.612.386
43	ZASTAVA ORUŽJE	5.545.690
44	HIP-AZOTARA - u restr.	5.540.398
45	ZORKA-OBOJENA METALURGIJA	5.294.616
46	HOLDING PRVA ISKRA - u restr.	5.264.954
47	ROBNE KUĆE BEOGRAD	5.136.437
48	IDEA BEOGRAD	5.070.595
49	ZORKA MINERALNA ĐUBRIVA - u restr.	5.066.019
50	RTB BORTOPIONICA I RAFINACIJA BAKRA	5.003.129
51	ATB SEVER	4.985.492
52	TREPCA	4.869.126
53	ED CENTAR	4.855.107
54	LUKOIL-BEOPETROL	4.799.767
55	AD BIP BEOGRAD	4.611.063
56	SBB	4.441.402
57	JP SRBUJA GAS	4.296.242
58	14 OKTOBAR - u restr.	4.183.811
59	PREDUZEĆE KLUZ - u likvidaciji	4.152.556
60	AMBALAŽNO STAKLO	4.118.055
61	IMR - u restr.	4.080.092
62	PREDUZEĆE IVAN MILUTINOVIĆ-PIM	4.061.168
63	UJEDINJENE SRPSKE PIVARE WEIFERT	3.779.690
64	ENERGETIKA - u restr.	3.654.916
65	HIPOL	3.545.224
66	POLITIKA NOVINE I MAGAZINI	3.528.021
67	FUTURA PLUS - u stečajju	3.510.643
68	KOLUBARA METAL	3.485.972
69	ASTRA SIMIT - u stečajju	3.415.748
70	VELEFARM	3.412.146
71	KMG-TRUDBENIK AD - u restr.	3.407.097
72	ŠAMOT FABRIKA ARANDELOVAC	3.371.569
73	ZASTAVA KAMIONI - u restr.	3.360.069
74	JTI	3.259.490
75	DP INDUSTRIJA STAKLA - u restr.	3.193.389
76	FABRIKA ŠEĆERA - u likvidaciji	3.189.313
77	EKO SERBIA	3.178.042
78	YES-KORPORACIJA - u stečajju	3.150.448
79	NCA INVESTMENT GROUP	3.131.982
80	KOMPANIJA SLOBODA	3.037.748
81	YUMCO	3.025.520
82	PKB KORPORACIJA	3.016.518
83	RODIĆ M&B TRGOVINA	3.010.352
84	GP MOSTOGRADINJA	2.959.175
85	O ZONE	2.922.260
86	JAGODINSKA PIVARA	2.872.811
87	DUGA	2.657.975
88	UJEDINJENE SRPSKE PIVARE EUC	2.501.733
89	NESTLÉ ICE CREAM SRBUJA AD	2.478.774
90	TF KABLE FKZ	2.468.016
91	GRAND CASINO	2.465.868
92	DUNDEE PLEMENITI METALI	2.443.149
93	GRUPA ZASTAVA VOZILA - u restr.	2.439.430
94	DP SRBIJANKA VALJEVO - u stečajju	2.172.998
95	UTVA AI PANČEVO - u restr.	2.143.551
96	AGROŽIV - YUKO ŽITIŠTE - u stečajju	2.127.570
97	UDRUŽENJE OSIGURAVAČA SRBJE	2.110.839
98	ZRENJANIN - u stečajju	2.097.342
99	JAVOR	2.075.921
100	NBGP PROPERTIES	2.031.300

Velika državna preduzeća i prošlu godinu završila sa negativnim finansijskim rezultatom, ali znatno manjim nego godinu dana ranije

Minus i minus jednom će dati plus

Velika državna preduzeća u Srbiji su tokom 2009. zabeležila negativan neto finansijski rezultat u iznosu od 7,34 milijarde dinara, što je u poređenju sa godinom pre manje za čak 74,3 odsto. Ona koja su zaradila, zaradila su 11,5 milijardi dinara (skok od 38 odsto), ali su gubitaši napravili minus od 18,9 milijardi. Ono što je takođe važno, kumulirani gubici dostigli su 287,8 milijardi dinara ili skoro tri milijarde evra.

Najveći gubitaš tokom prošle godine, prema podacima iz izveštaja koji je objavila Agencija za privredne registre, bile su Železnice Srbije. Sedmo mesto na listi najvećih gubitnika u konkurenciji svih privrednih društava u Srbiji ovo preduzeće je zauzelo zahvaljujući minusu od 6,21 milijarde dinara. Na listi 10

firmi sa najlošijim bilansom u 2009. je i TE. Običili koja radi u sklopu EPS-a, a koja je imala gubitak od 2,56 milijardi dinara, dok su Putevi Srbije poslovali sa gubitkom od 1,57 milijardi dinara.

- Da je država, kao garant po kreditima u 2008. izvršila otplatu kredita u iznosu od 1,97 milijardi dinara i da su ova sredstva iskazana kao prihod od budžeta u 2008. a da je u 2009. ova otpлата iznosila 2,96 milijardi dinara i da su ta sredstva iskazana ne kao prihod, nego kao obaveza prema budžetu, Putevi Srbije bi prošle godine imali dobit od oko 1,38 milijardi dinara", kažu u pres službi ovog preduzeća.

Takvom rezultatu Puteva najviše je kumovalo smanjenje prihoda od putarina, ali i prihoda od donacija. U pres službi ističu da je smanjenje delimično kompenzovano povećanjem prihoda od akciza na promet naftnih derivata što opet nije bilo dovoljno da se nadomeste neki drugi gubici. „Međutim, važno je i to da kod nas tokom te godine nije otpušten niko od zaposlenih na neodređeno, uprkos restriktivnim merama Vlade“, ističu u Putevima Srbije. U Srbiji je prošle godine poslovalo 455 javnih preduzeća (ona koja su finansijski izveštaj predavala APR) u kojima je bilo zaposleno 116.104 radnika, što je 11 odsto ukupnog broja zaposlenih u

privrednim društvima. Broj javnih preduzeća u odnosu na godinu dana ranije smanjen je za 3,6 odsto, a broj zaposlenih u njima za 0,4 odsto. Najveći broj velikih državnih preduzeća radi u sektoru proizvodnje električne energije, gasa i vode (188 ili 41,3 odsto), komunalnim i uslužnim delatnostima (134 ili 29,5 odsto). Nešto više od polovine čine mala javna preduzeća (235 ili 51,6 odsto). Naj-

Najbolji

Međutim, uprkos tome što je 2009. bila izuzetno teška za poslovanje veliki deo velikih državnih preduzeća je godinu završio u plusu. Među deset najuspešnijih privrednih društava prošle godine na prvom mestu je Telekom sa ostvarenom zaradom od 15,5 milijardi dinara, dok je odmah iz Apatinske pivare na trećem mestu PTT Srbija sa 3,84 milijarde dinara. Dobitak veći od milijarde dinara zabeležio je i Aerodrom Nikola Tesla (1,7), dok su godinu sa pozitivnim rezultatom (manjim od milijarde dinara) završili Srbijagas, Gradska čistoća, Beograd put, Elektromreža Srbije i Parking servis.

Foto: Miroslav Dragović

veći broj radnika zaposlen je u sektoru saobraćaja i skladištenja (40,9), i to naravno u velikim preduzećima koja su tokom 2009. zapošljavala više od 73 odsto radnika od ukupnog broja zaposlenih u javnim preduzećima.

Pa iako je sektor saobraćaja bio najvažniji prilikom zapošljavanja, preduzeća koja se nalaze u ovoj sferi beležila su najlošije poslovne rezultate. Uz Železnice i Puteve, na listi od 50 najvećih gubitnika prošle godine su i Jat erveiz sa gubitkom od 0,86 milijardi dinara i GSP Beograd koji je 2009. završio sa minusom od 1,46 milijardi dinara. Na dnu liste sa gubitkom od 0,83 milijarde dinara su i Beogradske elektrane. Međutim, u Elektranama kažu da je uprkos tome što je zabeležen gubitak u 2009. godini, u odnosu na 2008. ovo preduzeće ipak pozitivno poslovalo i zabeležilo dobit od 1,9 milijardi dinara. Generalni direktor Beogradskih elektrana Zoran Predić ranije je predstavljajući rezultate ovog preduzeća za prošlu godinu istakao da su postignuti „impozantni rezultati“ jer se sve dešavalo u periodu ekonomske krize tokom kog država nije subvencionisala

energente koji su poskupeli za oko 30 odsto. Do smanjenja gubitka u odnosu na 2008. došlo je, napominju u ovom preduzeću, zahvaljujući internim ušte-

Dugovi

Dugoročne obaveze velikih državnih preduzeća povećane su za 24,1 odsto i sada iznose 199,8 milijardi dinara, dok su kratkoročne (u koje ulaze i zaostali dugovi za poreze) veći za čak 70,9 odsto i iznose 302,6 milijardi dinara.

dama na održavanju vozila, potrošnji vode, službenim automobilima, telefonima, sitnom alatu. Ono na šta u Elektranama ne mogu da utiču u stvari čini veći deo njihovih troškova poslovanja, a to je da se više od 65 odsto troškova odnosi upravo na energente. „To je nešto na šta mi ne možemo da utičemo“, napominju u informativnoj službi Beogradskih elektrana. Tokom 2009. ipak je uštedeno, napominju u ovom preduzeću, i na energentima, potrošeno je oko šest odsto manje nego u 2008. što je sačuvalo oko šest miliona evra. ■

Poslovanje medija u 2009. godini

Nije KRIZA, onda šta je?

Ako 2007. godinu uzmemo kao poslednju pretkriznu godinu, sudeći prema finansijskim izveštajima, svetska ekonomska kriza nije izazvala tektonske poremećaje na fonu domaćih medija. Ko je bio gubitaš, gubitaš je i ostao, ko je zaradivao, nastavio je da zaraduje. Sa tri izuzetka koji bodu oči: tabloid Alo je, verovatno i zahvaljujući disciplinovanju Kurira, iz društva gubitaša 2009. godine prešao u društvo dobitnika, profitera što bi se reklo, a Večernje novosti, pa i nedeljnik NIN su već 2008. godine prešli obrnut put - iz društva onih koji zaraduju prešli su u društvo gubitaša. S tim što su Novosti tokom 2009. godine svoj gubitak na godišnjem nivou znatno smanjile, a NIN je svoj više nego udesetostručio. Ostali posmatrani mediji nisu tokom krize promenili stranu, mada se kod nekih može uočiti drastičan pad ili poslovnih prihoda ili neto dobiti, ili i jednog i drugog.

Među komercijalnim televizijama, dobit ima jedino Televizija Pink, sve ostale su u gubicima, među dnevnim listovima dobit ima list Danas, među nedeljnicima Vreme i Pečat, među večernjacima Blic i među tabloidima Alo. Dnevni list Politika, NIN, Večernje novosti, Pres, Kurir okončali su 2009. godinu sa gubitkom.

Iz finansijskih izveštaja dostupnih javnosti, ne može se sasvim pouzdano zaključiti koliko su vlasnici medija teret krize prebacili na zaposlene. Kretanje plata potpuna je nepoznanica, a što se tiče broja zaposlenih sem kod Večernjih novosti i Politike do drastičnijeg pada ukupnog broja zaposlenih nije došlo. Treba imati u vidu da su se značajnije promene broja zaposlenih, naročito u nekim televizijama, dogodile tokom 2010. godine, što izveštajima dostupnim javnosti još nije obuhvaćeno.

Kad je krajem januara, a pošto je iscrpeo svoju sposobnost za zaduživanje kod banaka, B92 emitovao svoju korporativnu kuponisku obveznicu s namernom da se na otvorenom tržištu zaduži za 465 miliona dinara, uzroci gubitaka ove kuće traženi su u sukobu između direktora javnog servisa Aleksandra Tijanića i vlasnika Pinka Željka Mitrovića čiji je B92 navodno žrtva. Milutin Nikolić iz Citadel securities, korporativnog agenta te televizije, tada je takođe tvrdio da „postoji suviše televizija, a imamo i javni servis koji prodaje reklame i tako konkuriše tim ionako brojnim komercijalnim televizijama“. Što se broja komercijalnih televizija tiče, sa Nikolićem se istim povodom slagao i zamenik predsednika Radiodifuzne agencije Goran Knežević. Iznoseći svoje lično mišljenje, Knežević je objašnjavao da je ispalo da je dodeljeni broj frekvencija preveliki, a marketinški kolač od koga bi trebalo da žive nije dovoljno krupan da bi svi mogli da budu siti. Karadžić je posredio da se do broja od pet nacionalnih frekvencija za komercijalne televizije došlo nakon šire diskusije, a zakon o radiodifuziji nije dozvoljavao da se prvo dodele četiri frekvencije, a da se sa jednom sačeka. Problem prekobrojno-

sti komercijalnih televizija izgleda ne rešiv, pošto će planom prelaska na digitalnu televiziju do 4. aprila 2012. godine biti stvoreni uslovi da Srbija na svaku svoju sadašnju frekvenciju ima osam odnosno ukupno četrdesetak komercijalnih televizija.

Što se prihoda od oglašavanja tiče, Žozeif Lončar, stručnjak za tržište reklama, tvrdi da ukupna ulaganja privrede u tržišne aktivnosti nisu smanjena, ali da u onaj deo koji interesuje štampane i elektronske medije - jesu. Došlo je do ozbiljne preraspodele tog novca na štetu medija. Lončar tvrdi da od 2000. godine privreda svuda u svetu sve manje ulaže u klasično oglašavanje preko štampanih medija, radija, televizije, bilborda i bioskopske mreže, a sve više u aktivnosti unapređenja tržišta na mestima prodaje, propagandne materijale, sajmove, zidne kalendare, novogodišnje čestitke, prospekte, kataloge i druge oblike nepo-

Ko je bio gubitaš, gubitaš je i ostao, ko je zaradivao, nastavio je da zaraduje

srednog uticaja na kupce jer je zaključeno da se tako postiže daleko veća efikasnost. Zato od 2000. pada ukupno ulaganje u oglašavanje preko medija, a fantastično raste u neposredne oblike marketinga. U Srbiji je, kaže Lončar, ovaj proces malo zakasnio, pa je sve do 2008. godine ulaganje privrede u oglašavanje preko medija intenzivno raslo da bi prvi put 2009. godine došlo do pada od 20 odsto. Ukupni marketinški nivo, međutim, nije smanjen, ali je izvršena preraspodela na napred navedeni način. I u Srbiji. Lončar tvrdi da je 2008. godine tržište reklama prvi put dostiglo (zvaničnu) vrednost od milijardu evra ili 3,42 procenta bruto

Iz finansijskih izveštaja dostupnih javnosti, ne može se sasvim pouzdano zaključiti koliko su vlasnici medija teret krize prebacili na zaposlene. Kretanje plata potpuna je nepoznanica, a što se tiče broja zaposlenih sem kod Večernjih novosti i Politike do drastičnijeg pada ukupnog broja zaposlenih nije došlo

domaćeg proizvoda. On, međutim, priznaje da je pravu vrednost tržišta reklama kod nas teško utvrditi jer niko ne zna da li se poslovi ugovaraju po zvaničnim cenovnicima ili po nižim cenama. „Kod nas je bitka da se ne oglašivača dode pošto-poto takva da veliki oglašivači za oglasni prostor često plaćaju 10 do 15 odsto od njegove zvanične cene, koja je i sama formirana više kao večernja revija želja nego na realnoj osnovi“, kaže Lončar i dodaje da krivice ima i na strani medija

jer „nijedna televizijska stanica nema pravi uvid u snagu svoga medija i strukturu svojih gledalaca“. Vlasnička struktura domaćih medija ostaje i dalje nedovoljno transparentna i vrlo dinamična. Neka su vlasnička rešenja više nego zanimljiva. Recimo, osnivač lista Pečat je preduzeće Naš pečat, a vlasnik preduzeće BAAM-TRADE doo iz Beograda. Vlasnici preduzeća BAAM-TRADE su Branislav Vučković (10,14 odsto) i preduzeće Naš pečat (79,72 odsto). A vlasnik preduzeća Naš pečat je preduzeće BAMB-TRADE doo 100 odsto. Ili, sudeći po krajnjim vlasnicima, komercijalna Fox televizija je sada u 100 postotnom vlasništvu ka-

kanala-1 je isti Ideogram, a stopostotni vlasnik Ideograma je Petar Ratković.

Pojedinačno najveći udeo i u B92 sada ima vlasnik sa Kipra. Tako da je vlasnička struktura te televizije sa 71 akcionarom sledeća: 39,57 odsto Sa-link LTD, Nikozija, Kipar, 28,09 odsto Preduzeće za menadžment i konsalting B92 Trust doo Bgd (u ovom preduzeću 63,38 odsto pripada Veranu Matiću, a 30,09 odsto Saši Mirkoviću), 19,63 odsto NCA Media doo za radio i televizijske aktivnosti BGD (krajnji vlasnici su Slobodan Vučićević 93,90 odsto i Rathson Investment LTD sa Devičanskim ostrava sa 6,1 odsto), 6,75 odsto u B92 ima NYC-10059270 Media development Loan Fund SAD.

Vlasnika sa Kipra ima i list Press. Krajnji vlasnici tog lista su: Amber Press Limited Kipar (50 odsto), 10 odsto Media vox doo Bgd (vlasnik Saša Petrović 100 odsto), Biljana Kralj (22 odsto) i po šest odsto Doko Kesić, Svetomir Marjanović i Dragan Vučićević. Dosta dobro u domaćim medijima stoji i vlasnici registrovani u Austriji. Tako se kao suvlasnik firme Politika novine i magazini više ne vodi WAZ iz Esena nego Ost Holding GmbH, FN 1772525 Austrija. U tom smislu vlasničku strukturu promenila je i TV Avala: Green Invest GmbH, Beč, Austrija (48,41 odsto), Danko Đunić (45,65 odsto), Željko Mitović (4,95 odsto) i Ekonomski institut (0,99 odsto). Stopostotni vlasnik lista Blic je Ringier Axel Springer Media iz Ciriha, vlasnik 99,68 odsto NIN-a je Izdavačko društvo Ringier doo Beograd, a stopostotni vlasnik tabloida Alo je Blic marketing doo Beograd. Iskjučivo domaća fizička lica vlasnici su Televizije Pink, dnevnog lista Danas, nedeljnika Vreme i Kurira. ■

Big decisions follow you around.

The big decisions you have to make are often difficult, finely balanced and ever present. Grant Thornton has the global reach and personal touch to help you find the right answers. To explore how we can help with your big decisions, please visit:

www.gti.org

Audit • Tax • Advisory

	2008	2009
DANAS		
Poslovni prihod	200.777.000	157.399.000
Neto dobitak	541.000	320.000
Broj zaposlenih	74	74

	(PNM)	
Poslovni prihod	2.486.048.000	2.052.409.000
Neto dobitak	451.309.000	306.631.000
Broj zaposlenih	694	629

NEDELJNICI		
NIN		
Poslovni prihod	124.578.000	104.998.000
Neto dobitak	1.721.000	19.013.000
Broj zaposlenih	34	34

VREME		
Poslovni prihod	73.706.000	67.740.000
Neto dobitak	234.000	227.000
Broj zaposlenih	45	45

PEČAT		
Poslovni prihod	38.255.000	46.273.000
Neto dobitak	204.000	423.000
Broj zaposlenih	11	8

VEČERNJACI		
Blic		
Poslovni prihodi	3.852.163.000	4.029.448.000
Neto dobitak	203.372.000	357.253.000
Broj zaposlenih	177	176

PROSTOR		
Poslovni prihodi	2.472.969.000	2.229.090.000
Neto dobitak	503.935.000	62.390.000
Broj zaposlenih	454	446

Press		
Poslovni prihodi	1.272.561.000	1.282.174.000
Neto dobitak	88.231.000	52.305.000
Broj zaposlenih	106	110

TABLOIDI		
ALO!		
Poslovni prihodi	270.967.000	370.830.000
Neto dobitak	160.448.000	0
Neto dobitak	0	30.653.000
Broj zaposlenih	46	44

Kurir		
Poslovni prihodi	3.365.000	53.014.000
Neto dobitak	0	22.472.000
Broj zaposlenih	6	12

Željko u pink, ostali u crvenom

Ako čovek zna ko su glavni vlasnici domaćih komercijalnih televizija sa nacionalnom frekvencijom, mora sa krajnjim čuđenjem i upitnošću da posmatra njihove poslovne rezultate. Sem PINK international company Željka Mitrovića, ostale televizije svojim šefovima, Rankovićima, Matićima, Vučićevićima proizvode samo kontinuirane gubitke. I to znatne.

PINK	2005, neto dobit: 380.019.000 2006, neto dobit: 548.778.000 2007, neto dobit: 311.566.000 2008, neto dobit: 293.757.000 2009, neto dobit: 728.090.000
AVALA	2006, neto gubitak: 111.816.000 2007, neto gubitak: 602.358.000 2008, neto gubitak: 554.602.000 2009, neto gubitak: 589.483.000
FOX	2006, neto gubitak: 149.157.000 2007, neto gubitak: 494.513.000 2008, neto gubitak: 441.330.000 2009, neto gubitak: 691.018.000
B92	2005, neto gubitak: 72.774.000 2006, neto gubitak: 158.821.000 2007, neto gubitak: 196.598.000 2008, neto gubitak: 248.329.000 2009, neto gubitak: 356.006.000
KOSAVA	2005, neto gubitak: 8.019.000 2006, neto gubitak: 83.025.000 2007, neto gubitak: 289.600.000 2008, neto gubitak: 213.887.000 2009, neto gubitak: 317.989.000
happy	2005, neto dobitak: 62.000 2006, neto dobitak: 519.000 2007, neto dobitak: 143.000 2008, neto dobitak: 10.070.000 2009, neto dobitak: 26.980.000 (u dinarima)

POSLOVANJE
NOVOOSNOVANIH
FIRMI

Ukupni prihodi	57.277
Ukupni rashodi	58.445
Neto dobitak	2.987
Neto gubitak	4.402
Negativan neto rezultat	1.415
Kapital	58.546
Dugoročne obaveze	43.989
Kratkoročne obaveze	40.983

POSLOVANJE
DRUŠTVENIH
FIRMI

Ukupni prihodi	21.001
Ukupni rashodi	32.438
Neto dobitak	534
Neto gubitak	12.011
Negativan neto rezultat	11.477
Kapital	37.671
Dugoročne obaveze	15.848
Kratkoročne obaveze	74.977

POSLOVANJE
PREDUZETNIKA

Ukupni prihodi	179.163
Ukupni rashodi	175.584
Neto dobitak	4.113
Neto gubitak	2.191
Pozitivan neto rezultat	1.922
Kapital	21.866

Miloš Bugarin, predsednik Privredne komore Srbije

Kriza nije prošla

Potencijal rasta privrede je mali, a to znači da će i izlazak iz krize potrajati • Dok se ne uspostavi dugoročna stabilnost kursa, privreda će imati probleme u poslovanju

Kriza u Srbiji još nije prošla. I pored naznaka oporavka u ovoj godini teškoće su i dalje prisutne u radu kompletne privrede. Potvrda ovakvog stanja su činjenice da su ukupna zaduženja na kraju 2008. godine bila 35 milijardi evra, a krajem prošle godine bila su tri puta veća. Visina rate za uzete kredite indeksirane u evrima je danas u proseku veća za oko 30 odsto u odnosu na 2008. godinu zbog

kursa dinara. Životni standard je manji, a broj nezaposlenih veći. Dakle, jasno je da kriza još nije prošla i da i ova godina neće biti laka. Sa postojećom privrednom strukturom, sa niskom investicionom potrošnjom, sa postojećim nivoom tehnološkog razvoja i znanja, sa nepovoljnim izvorima finansiranja i lošim ukupnim poslovnim performansama privrede u još uvek neizgrađenom kvalitetnom ambijentu poslovanja potencijal rasta privrede je mali, a to znači da će i izlazak iz krize potrajati. Iz krize ne možemo izaći isti kakvi smo ušli u krizu i zato je neophodna potpuno nova ofanzivna održiva strategija ekonomskog rasta - kaže predsednik Privredne komore Srbije Miloš Bugarin.

• **Kako komentarišete podatak iz izveštaja Agencije za privredne registre da su gubici privrede u 2009.**

iznosili 95,7 milijardi dinara i da su u odnosu na 2008. povećani čak 120 odsto?

- Privredni rast je zaustavljen još u 2008. godini i privredna društva su poslovala sa gubitkom od 37 milijardi dinara. U 2009. godini je usled ekonomske krize došlo do značajnog pada poslovnih aktivnosti za više od 16 odsto, zbog smanjene tražnje, smanjene industrijske proizvodnje, smanjenog priliva stranih investicija, usporavanja kreditnih aktivnosti. To je dovelo do značajnog povećanja gubitaka u privredi. Pored toga, rastuća nelikvidnost i prethodna visoka zaduženost privrede, kao i sve oštriji uslovi za novo zaduživanje pojačali su osetljivost naše privrede na nove izazove iz okruženja.

• **Kurs se konačno stabilizovao. Da li je to dovoljno za privrednike ili očekuju još neku meru NBS?**

- Ne, nije dovoljno, jer se radi o kratkoročnoj stabilizaciji. Stabilizacija kursa na dugi rok nije moguća bez bržeg i kontinuiranog privrednog rasta. Očekivana veća ponuda deviza po osnovu prodaje Telekomu trebalo bi da dovede do smanjenja depresijacijskih pritisaka i dalje stabilizacije kursa dinara. Ali, to je kratkoročno rešenje. Pri tom ne bi trebalo zaboraviti da su krajem prošle godine izostali efekti povećane devizne likvidnosti. Zato Komora smatra da se dugoročna stabilnost može obezbediti samo kroz mnogo veći i kontinuirani priliv deviza po osnovu izvoza. Dakle, ključne mere države, ne samo NBS, moraju podsticati rast izvoza i promenu privredne strukture ka

“

Za osnivanje privrednog društva dovoljan vam je census od 500 evra, a preuzimate rizik plaćanja pet ili 50 miliona evra. Da li je to moguće? Kod nas se pokazalo kao moguće, ali nije efikasno

izvozno orijentisanou. Naravno i podsticanje investicija, jer samo rast investicija i kontinuiran priliv investicionog kapitala može dovesti do promene privredne strukture i izgradnje konkurentne privrede, koja izvozi robu i usluge visoke dodatne vrednosti. To vodi dugoročnoj stabilnosti kursa. A, to je izazov pred novom decenijom razvoja Srbije. Dok se ne uspostavi dugoročna stabilnost kursa dinara, privreda će imati probleme u poslovanju, s obzirom na to da su cene velikog broja proizvoda i krediti vezani za evro. Rast evra kombinovan sa ostalim rizicima poslovanja direktno dovodi do povećanja troškova poslovanja. U krajnjoj instanci imamo pritisak na rast cena i inflaciju, a privreda u uslovima makroekonomske nestabilnosti ne može da planira razvoj i bude konkurentna.

• **Kako biste ocenili uspeh dosadašnjih mera Vlade za pomoć privredi i da li je potrebno da ponudi neka nova rešenja?**

- Dosadašnje mere su bile usmerene prevashodno na prevazilaženje posledica krize i evidentno je da su dale pozitivan rezultat na njihovo ublažavanje. Nažalost, nema ni brzih ni lakih rešenja koja mogu dati efekte na dugi rok. Kratkoročno, neophodno je ići na kreiranje novog programa mera koji bi dominantno bio fokusiran na rešavanje problema likvidnosti, kojim su posebno pogođena mala i srednja preduzeća. Sistemskim (zakonskim) merama mora se urediti finansijska disciplina svih učesnika na tržištu, obezbediti razvoj tržišta i zaštita poverilaca, što zahteva da svaki privredni subjekt mora da ima odgovarajući census za osnivanje i adekvatnost kapitala za rizike kojima je izložen. Primera radi, za osnivanje privrednog društva dovoljan vam je census od 500 evra, a preuzimate rizik plaćanja pet ili 50 miliona evra. Da li je to moguće? Kod nas se pokazalo kao moguće, ali nije efikasno, posebno u nerazvijenim tržištima, uslovima

neefikasne zaštite poverilaca i u vremenu krize. Pored toga, svaki privredni subjekt mora da plaća svoje ugovorene obaveze, odnosno da poštuje ugovore privrednog prava, bez čega nema tržišne privrede. Ta pravila moraju da važe i za državu i sve budžetske korisnike. I država i same kompanije moraju da prihvate i razvijaju etičke kodekse poslovanja i učestvuju u izgradnji poverenja i razvoja tržišta.

• **Kako očekujete da će privreda poslovati u 2010?**

- I pored održanja trenda rasta industrijske proizvodnje i izvoza, započetih infrastrukturnih projekata, u privredi, generalno, još nije došlo do značajnijeg oporavka. Još postoje rizici daljeg slabljenja nacionalne valute, pada tražnje, rasta nelikvidnosti, skupih i za mnoge nedostupnih izvora finansiranja, kao i rizik ambijenta poslovanja koji generiše visoke troškove, posebno uvođenjem novih paraškalskih opterećenja. I dalje je prisutan rizik rasta nezaposlenosti i socijalnih tenzija kao posledica velikog broja nelikvidnih i nesolventnih preduzeća. Privreda je još uvek suočena sa mnogobrojnim opasnostima. Ovo je teška godina u kojoj smo tek zaustavili pad privredne aktivnosti i nadamo se da ćemo do kraja godine uspeti da zadržimo nivo poslovne aktivnosti iz prve polovine godine. Takođe, nadamo se da će kroz intenziviranje infrastrukturnih projekata, u koje će biti uključena domaća građevinska industrija, doći do povećanja privrednih aktivnosti. Bez povećanja proizvodnje i izvoza nema značajnijeg oporavka privrede, a bez oporavka privrede i njenog strukturnog prilagođavanja, nema izlaska iz krize. Ključna ograničenja za povećanje ekonomske aktivnosti u prvih šest meseci su bila: održanje likvidnosti, kontinuirano slabljenje dinara i rast kreditnog rizika. Poslovni rizik u Srbiji je i dalje povećan i posledica je i dalje niske domaće tražnje, smanjenja kreditne sposobnosti usled stalno rastućeg problema nelikvidnosti, visoke kreditne zaduženosti i kontinuiranog slabljenja nacionalne valute. Na povećan poslovni rizik u Srbiji dodatno utiče: usporeni oporavak zemalja regiona, centralne i jugoistočne Evrope, kao i pogoršanje uslova poslovanja i nestabilnost u evrozoni. ■

Nestala svaka
druga mala firma

Kriza najviše pogađa one čiji su potencijali i resursi najmanji, a to je upravo sektor malih preduzeća. U Srbiji ne postoji posebna regulativa za olakšanje poslovanja za mala preduzeća, znači da visoki troškovi poslovanja i problem neplaćanja ili produženo vreme naplate potraživanja od 90 do 120 dana direktno doprinose gašenju malih preduzeća. S druge strane, mala preduzeća su direktno pogođena povećanjem komunalnih taksi koje su često kap koja preliva čašu. Zato jedan broj njih odlazi i u zonu sive ekonomije čiji se obim širi što je kriza veća. Tamo ih niko ne kontroliše, kazne za prekršaje su niske, a i izbegavaju stalne inspeksijske kontrole i rizik od plaćanja visokih kazni za kršenje propisa za čiju primenu nemaju dovoljno resursa. Praksa je pokazala da državu interesuju samo oni koji legalno privređuju jer se svi inspeksijski i poreski organi bave onima koji posluju legalno. Zato je neophodno uspostaviti sistemske mere po preporukama EU kojima će se omogućiti opstanak i razvoj malih preduzeća, ali i prelazak iz sive ekonomije u legalnu ekonomiju, to je bolje i za preduzetnike i za državu. Pored toga nema razvoja malih bez razvoja velikih preduzeća. Ključna reč i rešenje je razvoj.

POSLOVANJE
PRIVATIZOVANIH
FIRMI

Ukupni prihodi	443.183
Ukupni rashodi	449.339
Neto dobitak	23.591
Neto gubitak	31.071
Negativan neto rezultat	7.550
Kapital	292.138
Dugoročne obaveze	121.659
Kratkoročne obaveze	278.567

POSLOVANJE
ZADRUGA

Ukupni prihodi	52.776
Ukupni rashodi	53.658
Neto dobitak	934
Neto gubitak	1.835
Negativan neto rezultat	901
Kapital	19.274
Dugoročne obaveze	4.486
Kratkoročne obaveze	33.746

POSLOVANJE
FIRMI U STEČAJU
I LIKVIDACIJI

Ukupni prihodi	24.073
Ukupni rashodi	46.979
Neto dobitak	1.791
Neto gubitak	24.738
Negativan neto rezultat	22.946
Kapital	31.693
Dugoročne obaveze	25.079
Kratkoročne obaveze	154.035

* u milionima dinara

50 NAJVEĆIH PREDUZETNIKA PO DOBITKU

1	EURO MEDIC-DIAGNOSTIC	NENAD ZLATARIĆ	70.489	18	WEIFERT	VLADAN KRČADINAC	17.457	35	PROTOKOL	BOJAN TOMIĆ	11.450
2	ESKOM	SAŠA PAJKIĆ	52.106	19	ADVOKATSKA KANCELARIJA		16.730	36	ADVOKATSKA KANCELARIJA	VIČKOVIĆ MILOŠ	11.151
3	AGRO-MIL	STANKOVIĆ DRAGANA	48.603	20	MAT-PRODUKT	MILOŠ MATEJIĆ	16.526	37	NIKSAN	STOJANKA BOŠNIĆ	11.133
4	ČOČE	SIMOVIĆ ZORAN	45.705	21	TEATAR	HAMDİJA MANIĆ	16.354	38	EKONOMSKI CENTAR	MILORAD DOSTANIĆ	11.033
5	ADV. KANCELARIJA	KOJOVIĆ TJANA	42.311	22	VRAČAR	BRANISLAV VRAČAR	16.146	39	DRAŠKO	DRAGO LJUB IVANOVIĆ	11.011
6	NEDELJKOVIĆ	RADOSLAV NEDELJKOVIĆ	38.336	23	LAV	ZORAN RATKOV	16.053	40	PROMETAL	VLADIMIR IVKOVIĆ	10.439
7	MALI PODRUM	MIODRAG RADOVANOVIĆ	30.377	24	JUPITER-BG	MIRA STEPANIĆ	14.792	41	DRVO LUKS	NENAD PETROVIĆ	10.324
8	VI MEDICUS	VIDOJKO ĐORĐEVIĆ	30.375	25	LJUBA-INVEST	BOGO LJUB MILENOVIĆ	14.070	42	ABC	IVAN BRANKOVIĆ	10.238
9	BIFTEK	RAĐOJEVIĆ MILOŠ	27.190	26	RAD	BORISLAV BERANOVIĆ	13.663	43	JOVČIĆ	FARMACIJA DUŠAN JOVČIĆ	10.129
10	RADUN	DUŠAN RADANOVIĆ	26.909	27	IN PROJEKT	ZORICA STEPANOVIĆ	13.507	44	TOP-AUTO	IVAN OBUČINA	9.854
11	AUTOPREVOZNIK	ZORAN JANKOVIĆ PR	25.301	28	MILINPEK	SINIŠA GROZĐANOVIĆ	13.367	45	GUMOTEHNA	NADIKA SAVIĆ	9.726
12	FILIP	LJUBIŠA TRIVKOVIĆ	25.230	29	PHOENIX PLUS	VLADAN MARINKOVIĆ	12.710	46	ADVOKAT	LJUBISAV D. ĐURIČIĆ	9.401
13	MABER	DUŠAN RADANOVIĆ	24.168	30	ČEKOVIĆ	MILIJAN ČEKOVIĆ	12.705	47	FRIGO AD	ALEKSANDAR DRAŽIĆ	8.924
14	SANTOS	ZORAN STEFANOVIĆ	21.134	31	ONE 4 ALL	BOJAN MILOJEVIĆ	12.622	48	ADVOKAT	SINIŠA NIKOLIĆ	8.884
15	BOJADDEX	DENIĆ DEJAN I DIMČIĆ DEJAN	20.732	32	MARKONIS	SLOBODAN MITIĆ	11.797	49	TOPLICA	INŽENJERING DRAGAN GAVRILOVIĆ	8.388
16	PANTER	ZORAN RISTIĆ	20.652	33	DRVO-STIL	LJUBOJEVIĆ MILAN	11.792	50	ČUTURA	BOBAN PETROVIĆ	8.251
17	PONS	IVAN MATIJEVIĆ	18.320	34	HIJEROGLIF	FILIPOVIĆ MILAN	11.755				

* u hiljadama dinara

50 NAJVEĆIH PREDUZETNIKA PO GUBITKU

1	TANJA VELE ANTIĆ		51.842	18	ANTAMEDICA	DR GOJKO PERIĆ	8.403	35	ADVOKAT	GORAN STANIVUKOVIĆ	5.380
2	MARKET-NENA	SNEŽANA IVANOVIĆ	23.575	19	DRVOSAN	MUNIR SAČIROVIĆ	8.191	36	ICE FACKION	RADOJEVIĆ DRAGAN	5.349
3	FORMA NATUR	JOVICA S. VUJANAC	20.940	20	DRVOPROMET	BORIVOJE KOJIĆ	7.811	37	DR SCI MED	BRANISLAV BAŠKOT	5.236
4	MEGA-M	JELENA MILOVANOVIĆ	17.127	21	DU-KO	DUŠAN KOLAREVIĆ	7.577	38	PROTEHNIKA	MIODRAG ZDRAVKOVIĆ	5.228
5	BEČEJ	ALEKSANDAR STOJKOVIĆ	16.101	22	038 RED TAXI	LJUBIŠA BANĐUR	7.456	39	PIPEST	ZORAN PJEVIĆ	5.187
6	PS	SLADANA PANTOVIĆ	16.055	23	HOME COLOR	ILIJIA BOGOJEVIĆ	6.983	40	SZR RUPIĆ	MILIVOJE TANASKOVIĆ	5.186
7	PEKARA	MARKOVIĆ-MLIN DRAGAN MARKOVIĆ	15.051	24	DRVOPRODUKT	JOVAN ČIČEVIĆ PREDRAG	6.871	41	KOL-GIPS	GORAN KOLUNJA	5.058
8	BEO-LAB	IVANA TADIĆ	14.877	25	MOKRIN-MLEK	BOJKA PLYAVŠIĆ	6.400	42	SR MIŠA	MILANOVIĆ	4.997
9	DRAGSTOR	KOKTEL OLIVERA TOMANOVIĆ	14.424	26	STIL PROJEKT	VOJISLAV ĐORĐEVIĆ	6.115	43	AUTOPREVOZNIK	NIKOLA SINDELIĆ	4.996
10	MS PROJEKT	MILAN ŽIVKOVIĆ	13.696	27	RIMS	RADOJICA I JOVIĆ	6.053	44	ČEPSI	MIROSLAV ČEMAN	4.988
11	NIGRISCO	NENAD BJEKOVIĆ	13.034	28	SRNA	OLIVERA OKOPOVIĆ	5.977	45	RACA	MILORAD MITIĆ	4.982
12	BOSS-PLAST	BLAGOJEVIĆ ZORAN	12.663	29	NZ	ZORAN SIMANIĆ	5.844	46	AVANTI	BORA MARJANOVIĆ	4.978
13	D&D FANTAZIJA	DUŠKO DELIĆ	11.967	30	ZDRAVLJAK	PETROVARADIN	5.811	47	GRADNJA	RADOVANOVIĆ DRAGAN	4.929
14	SALON LOLI	BOB-ROBERT KOVAČEVIĆ	11.403	31	KROV	ĐULA RAFAI	5.764	48	ROBOT	DARKO DRAKUL	4.768
15	ŠUMADIJA-PUT	RADOSAV PAVLOVIĆ	9.618	32	MILENA TRINIĆ		5.549	49	BOGDANOVIĆ	MARIJA	4.757
16	AUTOPREVOZNIK	SINIŠA KRSTIĆ	8.891	33	JOA	VARADI BELA	5.474	50	KAMIONDŽIJA 2	LJUBIŠA MILISAVLJEVIĆ	4.717
17	EUROPLAST	DINIĆ LJUBIŠA	8.808	34	MORAVA	ZORAN SPASIĆ	5.407				

* u hiljadama dinara

Dragan Subotić, generalni direktor Valjaonice bakra Sevojno

Dok se namiri država ništa ne ostane za privredu

Država je „priznala“, nažalost suviše kasno, da je dinar više godina bio precenjen ● Lek je da izvoznici mogu rezultat poslovanja da izražavaju i u evrima ili da se u platni promet uvede evro

Nema novca za podsticanje razvoja privrede, a zna se i zbog čega. Naše nerešene rak-rane su - prekomerna javna potrošnja odnosno preskupa i preglomazna država, velika javna preduzeća i preostali tzv. „veliki sistemi“ koji dodatno jedu državne pare, kao i Fond penzijsko-invalidskog osiguranja koji se sa više od 40 odsto finansira iz državnog budžeta. Dok se ova pitanja ne reše, neće biti novca za podsticaj privrede i izvoza, kao i smanjivanje poreza i doprinosa na zarade koji su daleko najveći u Evropi i iznose više od 70 odsto na neto zarade - kaže generalni direktor Valjaonice bakra Sevojno Dragan Subotić.

● **Metalska industrija je jedna od onih koje su najviše pogođene krizom. Kakva je situacija ove godine u poređenju sa 2009?**

- U sferi metalske industrije došlo je do određenih pozitivnih promena, i to pre svega na svetskom tržištu, u meri jenjavanja ekonomske krize u najrazvijenijim svetskim ekonomijama. Porasla je tražnja za našim proizvodima, kao i cene bakra i cinka koje su, posle enormnog pada u vreme krize, ponovo dostigle pretkrizne nivoe. Što se tiče tražnje na domaćem tržištu, primetan je veliki pad aktivnosti u građevinarstvu, što je vrlo nepovoljno imajući u vidu da je građevinarstvo najveći ekonomski multiplikator koji pokreće čitavu privredu. Srećom, fabrike namenske industrije rade punim kapacitetom, što je za nas vrlo bitno. Ma-

kroekonomski uslovi su donekle popravljeni što se tiče izvoznika, pre svega u pogledu kursa dinara koji je depresirao više od 20 odsto, što je najveći podsticaj za neto izvoznike odnosno one koji imaju veće devizne prilive od odliva. Time je država „priznala“, nažalost suviše kasno, da je dinar više godina bio precenjen i o tome sam više puta pisao Vladi i Narodnoj banci. To je u najnezavidnijem položaj dovelo baš one koji bi morali da imaju najpovoljniji položaj. Položaj izvoznika i dalje bi trebalo ubrzano popravljati jer će inače posledice za čitavu ekonomiju biti pogubne.

● **Kakve rezultate očekujete u 2010. godini?**

- Očekujem ispunjenje i prebačaj fizičkog plana proizvodnje za 2010. godinu. Za prva tri kvartala ostvarena proizvodnja je veća od planirane za dva odsto, a u odnosu na prošlu godinu pet odsto pri čemu bi trebalo imati u vidu da smo jedna od retkih firmi koja je i u 2009. imala veću proizvodnju u odnosu na godišnji plan za 2009. i u odnosu na 2008. godinu, za razliku od mnogih preduzeća u delatnosti koji su imali pad od 20 do 30 odsto, kao i ispunjenje finansijskog plana, čime bi Valjaonica, posle niza godina „graničnog“ rezultata gde su prihodi bliiski rashodima, ostvarila profit od dva do tri miliona evra. Mada i tu ima formalnih problema. Zbog negativnih kursnih razlika, većina firmi koje rade sa inostranstvom i imaju devizne obaveze biće u zoni fiktivnih gubitaka, iako su za

Javlja se svojevrsan paradoks - što bolje, to gore. Što je veći devizni kurs, poslovni prihodi i rentabilnost su veći, ali je zbog negativnih kursnih razlika, finansijski podbilans, a posledično i ukupan rezultat, sve lošiji

njih u suštinskom smislu devizne obaveze neutralne jer ih plaćaju deviznim prihodima. Tako se javlja svojevrsan paradoks - što bolje, to gore. Što je veći devizni kurs, poslovni prihodi i rentabilnost su veći, ali je zbog negativnih kursnih razlika, finansijski podbilans, a posledično i ukupan rezultat, sve lošiji. Više godina ukazujemo na ovaj paradoks, država svake godine donosi palijativne propise o razgraničenju kursnih razlika, ali pravi lek je da veliki neto izvoznici koji ostvaruju prihod u evrima ili dolarima mogu rezultat poslovanja da izražavaju i u evrima, za banke i akcionare, ili da se u platni promet uvede evro

● **Da li je država dovoljno učinila na stimulaciji izvoza i šta bi trebalo uraditi da i druge grane postanu izvozno orijentisane?**

- Malo je učinila i posledice su više nego vidljive. Ne samo da su izvoznici bili na margini ekonomskog života jer je izvoz bio „kazna“, dok su na drugoj strani nastali mnogi trgovinski „sitiji“ sa uvoznom robom, nego je ovom politikom dovedena u pitanje makroekonomska stabilnost. Spolnotrgovinski deficit i deficit tekućih plaćanja dostigli su krajnje kritične nivoe. Država bi ubuduće sve mere makroekonomske politike, kao što su politika kursa, preferencijalni krediti, poreske olakšice i drugo, morala da usmeri ka povećanju izvoza, ali su zbog svetske ekonomske krize i unutrašnjih strukturnih poremećaja, ove mogućnosti jako ograničene.

Brojke

- Valjaonica bakra u Sevojnu je među 10 najvećih izvoznika, a ove godine obeležila je 60 godina od osnivanja i 55 godina redovne proizvodnje. Od 2004. većinski vlasnik je Ist point, kompanija Zorana Drakulića, koja je strateški partner fabrike još od 1997. godine. Devadeset odsto proizvodnje plasira na inostrano tržište, od čega najveći deo na veoma konkurentnom tržištu zapadne Evrope - kaže Subotić, koji je na mestu generalnog direktora Valjaonice bakra 15 godina.

Trebalo bi istaći da je jedna od pravih mera, koja je bila odgovor na krizu od strane države u ovoj i prošloj godini, podrška kroz subvencionisane kredite koju bi trebalo nastaviti i u narednom periodu, kao i zapošljavanje mladih kadrova preko Nacionalne službe zapošljavanja u okviru programa „Prva šansa“ i drugih projekata.

● **Vidite li u doglednom periodu mogućnost da dođe do rasta domaće tražnje za bakrom i drugim metalima, odnosno da domaća industrija ojača?**

- Mi smo i ovu šansu propustili. Da je pre nekoliko godina RTB Bor prodat suvlasniku Valjaonice i Novkabela iz Novog Sada, najvećim prerađivačima bakra u Srbiji koji godišnje troše oko 60.000 tona bakra, sada bismo imali stabilan vertikalni repro-lanac bakra kao najveći i najperspektivniji izvozni brend Srbije, sa godišnjim bruto produktom od preko milijardu dolara, koji bi snažno „povukao“ i domaću tražnju. Ovako, RTB Bor i dalje troši državne pare koje dobija putem subvencija i raznih benefita i svoju malu produkciju izvozi, a domaći prerađivači istovremeno uvoze bakar. Para-

Kurs

- Politika jakog dinara naštetila je izvozu mnogo i teško nadoknadivo. Podatak da Valjaonica sa najvećom produktivnosti u svojoj istoriji već godinama beleži „pozitivnu nulu“ i jedva po platama sustiže proseku u privredi, dovoljno govori kakve su ekonomske prilike pratile u poslednjih pet-šest godina izvozu privrede. Ono što bih posebno naglasio jeste činjenica da je Valjaonica tokom višegodišnje veštačke apresijacije dinara izgubila oko 10 miliona evra, čime je država devastirala izvoznike umesto da ih postavi u fokus makroekonomske politike.

doks, ali smo već navikli i na veće nelogičnosti. Pored iznetog, smatram da kada bi se poboljšala likvidnost, moglo bi doći do porasta tražnje za 12 do 15 odsto. Takođe, namenska industrija, kao što je Prvi partizan Užice, sa relativno skromnim investicijama, mogla bi da duplira proizvodnju, a samim tim i tražnju za našim poluproizvodima. Dodatni problem za povećanje tražnje u delu instalacionih cevi je slaba kupovna moć našeg stanovništva u uslovima visoke cene bakarnih poluproizvoda, tako da je potrebno kroz povoljne potrošačke kredite pospešiti ovu potrebu i tražnju. Takođe, očekujem da u narednom periodu dođe do velikih investicija kao što su gradnja i remont termoelektrana, hidroelektrana, a samim tim da dođe do dodatne tražnje za našim poluproizvodima.

● **Koji su planovi Valjaonice?**

- Oni i dalje ostaju isti - povećanje proizvodnje na 45.000 tona, dalji rast produktivnosti, zaokruživanje investicionog ciklusa od oko 15 miliona evra, racionalizacija broja zaposlenih za dodatnih pet do sedam procenata, proseku zarade najmanje na nivou privrede Srbije, podmlađivanje kadrovske strukture, ostvarivanje profita i porast vrednosti akcija i drugo. Mislim da je Valjaonica, kroz niz uzastopnih organizacionih promena, stigla sasvim blizu do optimalne organizacije i sistematizacije prilagođene sadašnjem vremenu i ciljevima poslovanja i razvoja. U planu je smanjivanje broja zaposlenih u VBS i četiri zavisna preduzeća za nekoliko procenata odnosno do 80 zaposlenih, ali i podmlađivanje kadrovske strukture, posebno u delu majstorskih i visokostručnih zanimanja.

● **Plate zaposlenih čini se da ne prate povećanu produktivnost i uspeh poslovanja. Šta je uzrok te nesrazmere?**

- Nema nesrazmere. Plate prate rentabilnost i ja se nadam da će kontinuirani porast rentabilnosti u ovoj godini dovesti i do stabilizacije nivoa zarada, uključujući i blagi porast. Trebalo bi da budemo najmanje na nivou proseka u privredi Srbije, a ja se iskreno nadam da ćemo već od iduće godine biti iznad proseka jer naši zaposleni to i zaslužuju. Jer biti prisutan 90 odsto na svetskom tržištu, od toga 60 odsto u Zapadnoj Evropi, sigurno zaslužuje jednu pravedniju preraspodelu zarada u korist realnog sektora. ■

Evropski fudbal

- VBS, kao društveno odgovorno preduzeće, pored toga što je nosilac razvoja našeg kraja, uvek je ulagala i podržavala mnoge projekte lokalne samouprave, infrastrukturu, sport, umetnost i kulturu, zdravstvo, obrazovanje i drugo. Nažalost, danas dosta skromnije zbog ambijenta i uslova u kojima posluje. Prepoznatljiv projekat, nakon privatizacije, iza koga je stao vlasnik VBS je finansiranje Fudbalskog kluba sa 30 odsto njegovog budžeta, i to ne samo prvog tima već i svih selekcija koje čini preko 300 dečaka. Kao FK Sevojno „poklonili“ smo Užicu i Zlatiborskom okrugu prvoligaša u fudbalu, nastavićemo i dalje da participiramo u finansiranju kluba kao generalni sponzor, ali ovaj projekat je sada regionalnog značaja i iza njega je stao Grad Užice i privreda Zlatiborskog okruga. Iduće godine dobićemo moderan evropski stadion u Užicu čiju rekonstrukciju po 50 odsto finansiraju Grad i Republika, i to će biti najlepši poklon Užičanima, Sevojničanima, građanima zapadne Srbije. Uvek sam bio optimista, kako u fabrici tako i u klubu, i verujem da će klub uskoro ponovo ući u Evropu gde će biti trajno prisutan, kao i VBS, i da ćemo na našem novom stadionu u Užicu gledati ne samo Partizan i Zvezdu nego i renomirane evropske ekipe.